

T. C.
GENELKURMAY ASKERİ TARİH VE
STRATEJİK ETÜT BAŞKANLIĞI

TÜRK ZAFERLERİ SERİSİ

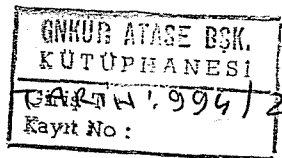
NO : 2

GENELKURMAY ATASE BAŞKANLIĞI KÜTÜPHANESİ

TÜRK ZAFERLERİ

1. 1799 - 1802 OSMANLI - FRANSIZ
HARBİNDE AKKA KALESİ SAVUNMASI
2. 1853 - 1856 OSMANLI - RUS KIRIM
HARBİ KAFKAS CEPHESİ

ANKARA
Gnkur. Basımevi
1 9 8 1

Demirbaş.: 00010266

956.10154

TUR
1981

k.6

T. C.
GENELKURMAY ASKERİ TARİH VE
STRATEJİK ETÜT BAŞKANLIĞI

ANKARA

ATASE : 3493-72-80 Plan

10 MART 1981

Ö N S Ö Z

Askeri Tarih ve Stratejik Etüt Başkanlığı Cep Kitapları serisi yayınlarından, "TÜRK ZAFERLERİ" bölümünü teşkil eden bu kitap, "1799 - 1802 OSMANLI - FRANSIZ HARBİNDE AKKÂ KALESİ MÜDAFAASI" ve "1853 - 1856 OSMANLI - RUS KIRIM HARBI - KAFKAS CEPHESİ" konularını kapsamaktadır.

İçinde yaşadığımız bu zor dönemde; Türk Silahlı Kuvvetlerinin iç hizmet kanununun 35, 85 ve 86 ncı maddeleri çerçevesinde (iç ve dış rejim ve devlet düşmanlığına karşı uyanık, azimli ve en olumsuz koşullarda dahi ATATÜRK İLKELERİ'ne bağlı, kararlı, milli şuurun vakârı içinde bulunması) doğaldır, şarttır ve vazifedir. Bunun sağlanması da, ancak, Türk Silahlı Kuvvetleri mensuplarının birlik ve beraberlik içinde, özbenliklerine olan güven duygularının ve bilgilerinin pekiştirilmesiyle mümkündür. Çeşitli ne-

denlerle yenildiğimiz savaşlarda dahi, Türk askerinin gösterdiği olağanüstü kahramanlıkları; ordu ve milletin bir ülkü içinde kaynaşmasına, milli şuurun birlik ve beraberlik içinde oluşuna ve vatan sevgisinin herşeyin üstünde tutulmasına borçluyuz.

Bugün, ülkenin her köşesinde; köylerde ve kentlerde, geçmiş kahramanlık ve fedakârlıkların tarih olmuş menkıbeleri, anımsamakla kıvanç duyulmaktadır. Bu ulvi hisler varoldukça, hiçbir kuvvet milletimizi dize getiremez.

Yukarıda adı geçen savaşlar sonu, büyük zaferler kazanamamamıza rağmen, AKKÂ ve KARS Kalelerinde gösterilen hamaset ve fedakarlık örnekleri, Türk'ün gururunu diri tutacak ve güçlendirecek niteliktedir.

Askeri Tarih Uzmanı Emekli Hv. Tuğgeneral H. Hikmet SÜMER tarafından hazırlanmış olan bu kitap, Askeri Tarih ve Stratejik Etüt Başkanlığının yetkili kurullarınca incelenmiştir.

Mahmut BOĞUŞLU
Tümgeneral
As. T. ve Str. E. Bşk.

İÇİNDEKİLER

	Sayfa No.
ÖNSÖZ	I
İÇİNDEKİLER	III
GİRİŞ	1

BİRİNCİ BÖLÜM

A. OSMANLI - FRANSIZ HARBİN- DEN ÖNCEKİ EVREDE SİYASİ DURUM	5
1. Dış Siyasi Durum	5
2. İç Siyasi Durum	12
a. Mısırdaki Durum	13
b. Suriyede Durum	13
c. Hicazda Siyasi Durum	14
d. Anadoluda Ayanlar ve Valile- rin Durumu	14
3. XVIII nci Yüzyılda Ekonomi, Teknoloji ve Fikir Alanındaki gelişmeler	17

B. FRANSIZ ORDUSUNUN MISIR VE SURIYE SEFERİ AKKÂ KALESİ- NİN MUHASARASI VE NAPOL- YON BONAPART'ın MAĞLUBİYE- Tİ	18
1. Mısır Seferi	18
2. Napolyonun Suriye Seferi ve Ak- kâ Kalesindeki Mağlubiyeti	25
C. SONUÇ	31

İKİNCİ BÖLÜM

A. 1853 - 1856 OSMANLI - RUS KIRIM HARBİNDE GENEL SİYASİ DU- RUM	35
B. KARS KALESİ CİVARINDA VE İÇİNDE CEREYAN EDEN MUHA- REBELER	47
C. KARS KALESİNİ KURTARMAK İÇİN SOHUMA YAPILAN ÇIKAR- MA VE İNGUR ZAFERİ	58
D. SONUÇ	64
YARARLANILAN KAYNAKLAR ..	69

KROKİLER

- (Kroki : 1) Napolyon Bonapart'ın Suriye Seferi ve Akkâ Muharebesi
- (Kroki : 2) 1853 - 1856 Osmanlı Rus Kırım Harbi Kars Kalesi
- (Kroki : 3) Sohum Kale Çıkarması İngiliz Muharebesi

RESİMLER

- (Resim : 1) AKKÂ Mudafi - i (Cezzar Ahmet Paşa)
- (Resim : 2) Osmanlı - Fransız Harbinde Akkâ Kalesi
- (Resim : 3) Serdar-ı Ekrem Müşir Ömer Lütfü Paşa Kırında Bağlısık Ordu Komutanları ile Bir Arada Ortada

April 1917

1000 ft. above sea level
at the base of the cliff

1000 ft. above sea level
at the base of the cliff

1000 ft. above sea level
at the base of the cliff

1000 ft. above sea level

1000 ft. above sea level
at the base of the cliff

1000 ft. above sea level
at the base of the cliff

1000 ft. above sea level
at the base of the cliff

1000 ft. above sea level
at the base of the cliff

G İ R İ Ő

Türk zaferleri serisinden olan bu kitabın birinci bölümü 1799 - 1802 Osmanlı - Fransız Savaşında AKKÂ Kalesinin savunmasında gösterilen cesaret, fedakârlık ve kahramanlık ile, Napolyon BONAPART'ın askerlik dehasından yararlanarak; bir Avrupa ve Asya hakimiyeti kurma hülyasına kapılan Fransa'nın Akkâ'da uğradığı hezimetini özet olarak dile getirir. Bu tarihi olayı incelediğimizde görürüz ki, muharebelerde yalnız adet ve silah üstünlüğü zaferi kazanmak için yeterli değildir. Bir savaşta daha ziyade moral üstünlüğü, azim ve irade kudreti, olağanüstü bir disiplin ve dayanma gücü, milli birlik ve beraberlik ve nihayet üstün bir eğitim zaferin anah-tarlarını teşkil eder.

Bu savaşın başka bir yanı da dost diye bilinen ve her zaman kendisine sadakat ve vefa gösterilen bir ülkenin yöneticilerine asla inanmamak lazım geldiği bu olayla bir daha kanıtlanmış bulunmaktadır. Fransa'yı geleneksel dost bilen ve yaptığı ihtilali ikinci devlet olarak tanıyan Osmanlı Devletine karşı, hiç bir haklı sebebe dayanmadan açılan bu harp her yönüyle ibret verici bir olaydır.

Yakın dönemdeki dünya tarihinde de görüldüğü üzere milletlerarası münasebetlerde dostluk'lar ve yapılan antlaşmalar karşılıklı çıkarların devamı boyunca geçerlidirler. Çıkarlarının değiştiğini ve geliştiğini gören devletler, bir anda tek yanlı olarak bu antlaşmaları yırtmakta ve dostlukları hiçe saymakta bir sakınca görmemektedirler. Geleceğin komutanı olan genç subaylar ve ileride devlet adamı olacak gençler bu hususu şimdiden iyi bilmeli ve bu tarihi gerçeklerden ders almalıdırlar.

İşte yine bu eserde uluslararası antlaşmalara ve geleneklere uymayacak şekilde açılan harpte, Avrupa'ya meydan okuyan Napolyon BONAPART hayatında ilk kez Akkâ'da uğradığı mağlubiyeti görecektir ve Türk askerinin ve komutanının birlik ve beraberlik içinde sevgi ve saygıyla birbirine bağlı bulunduğu zamanlarda nelere kadir olduğunu ve ruhunda zafer azmini taşıyan insan gücünün ne harikalar yaratabileceği bir daha içten duygularla yakından anlaşılacaktır.

Kitabın ikinci bölümü ise 1853 - 1856 Osmanlı - Rus Kırım Harbi Kafkas Cephesini kapsamaktadır. Bu harbin bütün özelliği siyasetin askerlik sanatı ve mesleği üzerine olan etkisinin kendini iyice hissettirmesidir. Diğer önemli bir yönü de bağlaşıktır savaşlarında, harbin bir karakteri olarak ortaya çıkan milli çıkarların, çok

kerre bağlaşıklar arasında birbirleriyle geliştiğinin görülmesi ve bu gelişkinin her yönden zayıf olan bağlaşıklar tarafa yaptığı olumsuz etkinin, o devlete nelere malolduğunun eserde gösterilmiş olmasıdır.

Ayrıca iyi planlanmayan ve harp hazırlıkları yetersiz olan bir ülkenin, harp içinde gösterdiği fedakârlıklar ve kahramanlıkların zaferin kazanılmasına yetmediğinin görülmesi de bu kitabın bu yönden önemini ve özelliğini artırmaktadır.

Bu bölümde Doğu Kafkas Cephesinde açlık, hastalık ve daha birçok yokluklar içinde ezilen, perişan olan bir ordunun yanı sıra, Batı Cephesinde aynı ülkenin iyi eğitilmiş, disiplinli ve inançlı bir birliğinin, bir kuvvetinin bütün bu olumsuz koşullara rağmen, üstün düşman gücünü yer yer nasıl püskürttüğü ve ne harikalar yaratabildiği de görülecektir. Kaldı ki, Kars'taki perişan durumda kalan Kars Ordusunun bile ne büyük başarılar gösterdiği de belirlenecektir.

BİRİNCİ BÖLÜM

A. OSMANLI - FRANSIZ HARBİNDEN ÖNCEKİ EVREDE SİYASİ DURUM :

1. Dış Siyasi Durum :

XVII nci Yüzyılın sonunda Osmanlı Devleti 1699 Karlofça Antlaşmasıyla Rusya, Avusturya, Lehistan ve Venediklilere toprak vermek zorunda kalmıştı. Osmanlı Devleti o zamana kadar geçen evrede ilk kez bu kadar açık bir yenilgiye uğramış ve bu kadar ağır bir antlaşmayı kabul etmek zorunda kalmıştı. Bu yenilgiyi hazmedemeyen Osmanlı Devleti ne yazık ki mağlubiyetin hakiki nedenlerini araştırmadan, bazı yüzeysel islahat teşebbüslerine girişmişti. Fakat Osmanlı Devletinin bu girişimi gerçek ihtiyaçlara ve alt yapıya göre yapılmadığından, istenen siyasal, sosyal ve ekonomik dinamizm sağlanamamış ve Batının bu gerçekleri nasıl kavradığı ve uyguladığı hakkında da esaslı bir bilgiye sahip olunamamıştı. Bu yüzden de bir çok fırsatlar kaçırılmıştı.

XVIII nci Yüzyılda Almanya ve Avusturya'nın Durumu :

Bu yüzyılın başında Avusturya, İngiltere ve Felemenkle birlik olarak İspanya'nın veraseti için İspanya ve Fransa ile giriştiği harpten henüz çıkmıştı (1714).

Bundan sonra Avusturya, Lehistan veraset muharebelerine katıldı. Rusya bu savaşta Fransa'ya karşı Avusturya'ya yardım etmişti. Bu arada Osmanlı Devletiyle yaptığı muharebelerde Tameşvar, Banat, Küçük Eflâk ve Belgrad'ı alarak Avrupa'nın Rusya'dan sonra en geniş ülkesi haline geldi (1718 Pasarofça Antlaşması) Avusturya Devleti bundan sonra XVIII nci Yüzyıl ortalarına doğru bir taraftan Avusturya tahtında hak iddia eden Bavyera Dükasıyla, Sardinia Kralının isteklerine karşı, diğer taraftan Fransa ve Prusya'ya karşı hakkını müdafaa için harp etmek zorunda kalmıştı. Bu savaşlarda İngiltere Rusya'nın, Hollanda da Avusturya'nın müttefikiydi. Bu muharebeler 1740 - 1748 yılları arasında 8 sene sürdü. Avusturya Silezya'yı, Prusya'ya bir kısım araziye de İtalya'ya vermek zorunda kaldı. Prusya bu savaşın sonunda Avrupa'nın kudretli bir devleti haline gelmişti. Bu kayıplarına rağmen Avusturya hâlâ, Macaristan ve Almanya taht ve tacının sahibi bulunuyordu. Bütün bu dış haşmetli görünüşüne karşı Avusturya İmparatorluğunun gerçekte önemli bir hastalığı ve zafiyeti vardı. Çünkü Habsburg hanedanı ve onun kurduğu hakimiyet; Cermenler, Slavlar,

Macarlar, İtalyanlar, Romenler vb. gibi din, dil, ahlak ve gelenek bakımından bir birine yabancı çeşitli milletlerden oluşan karmaşık bir topluluğa dayanıyordu. Marie TEREZ'le ikinci JOZEF bu çeşitli milletleri Avusturya İmparatorluğunun geleneklerine uygun olarak birleştirmeye çalıştılar. Bu çabalar sonunda Avusturya, Fransa inkılabının başlangıcında Avrupa'nın en kudretli devleti halindeydi. Ancak bu haşmetli devletin varlığına rağmen bir Avusturya Milleti ve yukarıda açıklanan nedenler dolayısıyla vatani yoktu denebilir.

Milliyet fikirlerinin geliştiği XVIII., XIX. ve XX nci yüzyıllarda Avusturya'nın bu zaafi iyice ortaya çıkmış ve Osmanlı İmparatorluğu gibi o da Birinci Dünya Harbinin sonunda parçalanmış ve tarihe karışmıştı.

XVIII nci Yüzyılda Fransa :

XVIII nci Yüzyılın son dönemiyle XVIII nci Yüzyılın ilk 15 yılında Fransa'nın mukadderatına 14 ncü Lui hakimdi (1660 - 1815). 14 ncü Lui çok çalışkan olup ayrıca kıymetli müşavir ve nazırlara sahipti. Bundan başka meşhur komutanlarda onun devrinde işbaşındaydı. Bu üstün nitelikli komutanlar Fransız Ordusunu ıslah etmişlerdi. Bu suretle hudutsuz bir kudrete malik olan 14 ncü Lui, bundan yararlanarak Avrupa'ya karşı üstünlüğünü temine çalıştı. İspanya Harbi so-

nunda bu kudretli ordu bir çok toprakları Fransa'ya kazandırdı. Fransa'nın kısa sürede bu kadar büyümesi ve başarı sağlaması, Avrupa devletleri arasında bir yakınlaşmaya yol açtı. Nitekim bu korku ve endişe sonunda İngiltere, Hollanda ve İsveç, Fransa aleyhinde yaptıkları bir anlaşmayla birleştiler. Bu suretle Fransa yalnız bırakılmıştı. Dokuz yıl düşmanlarıyla savaşan Fransa oldukça hırpalanmıştı. bu olaydan beş yıl sonra 1702'de de İspanya harbi başladı. Önceleri bir çok cephelerde yenilen Fransa, daha sonraları kazandığı iki muharebeyle haysiyetini kurtardı. Bu nedenle anavatan topraklarında bir kayba uğramadı. Ancak Kuzey Amerika'da bir iki ada ile önemsiz bazı toprak kaybına uğradı. En önemlisiyse Almanya ve İtalya'yı kaybetti. Bu kaybın sonunda Avusturya, Milan ve Savua Dukalığı ile Napoli, Sicilya, Sardunya Adasına sahip oldu. Brandenburg Elлектörü de Prusya Kralı oldu. İngiltere Cebelitarık, Mayorka, Ter-Neuv ve Akadi'yi alarak müstemleke imparatorluğunun temelini işte bu evrede atmış oldu. XVIII nci Yüzyılın başlarında ölen 14 ncü Lui'den sonra Fransa, 15 nci ve 16 ncı Lui gibi sefih, değersiz krallar tarafından idare edildi. İşte bu evrede Prusya ve Rusya yeni kuvvetler olarak Avrupa siyaset sahnesine karışmış oldular.

Yukarıda açıklanan bu nedenlerle bu yüzyıl içinde müstemleke meseleleri, Lehistanın veraset meselesi, Almanya meselesi ve nihayet Avrupanın Doğu siyasetinde beliren yeni görüşler yüzünden, uluslararası siyasette karmaşık bir durum göstermişti. Bu karmaşık duruma Avusturya - Prusya rekabetini de eklersek Avrupa devletlerinin izlemeğe başladığı siyasetinin ne kadar iki yüzlü, katı ve saldırgan bir hal aldığı daha iyi anlaşılmış olur.

Fransa bu karmaşık durumda ve değersiz kralların idaresinde eski haşmetini ve nüfuzunu iyice kaybetmişti. Bu kötü idarenin sonunda Fransa ihtilali vukua geldi (1789). Bu ihtilalin sonunda 16 ncı Lui ve bir çok eski sefih yöneticiler idam edildi. Fransa yaptığı bu olumlu devrimden sonra yeniden parlamaya ve Avrupa'da etkisini göstermeye başladı. İşte bu evrede Prusya'nın başında olan Fredrik Giyyom hudutlarını mültecilere açarak (yirmibin) yeni tebaa kazanmasını bildi. Avrupa devletlerinin birbirleriyle mücadelesinden ve fikir ayrılıklarından yararlanan Prusya bu suretle Lehistan'a bağılıktan kurtuldu. Vestfalya Antlaşmasıyla Pomeronya ve Mağdeburg gibi önemli toprakları kazandı. Bu suretle Almanya'nın geleceği Hochenzolern hanedanına açılmış oluyordu. Bütün bu olumlu çalışmada başarı sağlayan 1 nci Fredrik Giyyom,

oğlu Büyük Fredrike mükemmel bir orduyla zengin bir hazine bıraktı.

Büyük Frederik'de babası gibi çok çalışkan, tasarrufa riayetkâr ve onun meziyetlerine ilaveten siyasetin inceliğini bilen, katı yürekli bir Hohenzolerndi. "İnsan gücü yettiği kadar olmalı" sözü ona ait olup Fransa'nın yardımıyla Avusturya'dan Silezya'yı, Lehistan'dan Pomeronya'nın batısındaki araziyi hep bu ülkelerin sıkışık zamanlarından yararlanarak eline geçirmişti. XVIII nci Yüzyılda Avrupa, bu suretle kuvvetlenmiş Prusya'nın siyaset sahasına girişle, büyük çekişmelere sahne olmuştu.

XVIII nci Yüzyılda Rusya :

Bu yüzyılın başında Büyük Petro ve ikinci yarısında Katerina II. Rusya'nın alinyazısına egemen olmuştu.

Her iki hükümdarın amacı, bir noktada birleşiyordu. O da Karadeniz'e, Baltık Denizine ve Almanya'ya hakim olmak, bunun için de en azından bu bölgelere birer pencere açmaktı. Büyük Petro bu maksatla hareket ederek, o zamanın kuvvetli devleti İsveç'e harp açtı ve onu yenerek Baltık Denizine açılan kapıyı elde etti.

Katerina II. da bölüşülen Lehistan topraklarının yarısından fazlasını almayı başardı. Ayrıca Osmanlı İmparatorluğundan da Kırım'da Dinies-

ter'e kadar olan Karadeniz kıyılarını ele geçirdi. Bu suretle bu iki lider ön amaçlarına kavuşmuş bulunuyordu. Eğer Avrupa devletleri Rusya'nın Karadeniz ve Balkanlara doğru genişlemesinden korkup engel olmasalardı belki de Osmanlı İmparatorluğu Rusya'nın bu baskısı karşısında daha o zaman yıkılabilirdi. Nitekim Rusya XVIII. neî Yüzyıldan sonra Avrupa siyasetinde birinci derecede etkili olmaya başladı. Rusya'nın bu emperyalizm siyaseti o topraklarda yaşayan Türkler için de çok acı olmuştur. Rusya, tebaaları içinde önemli bir azınlık olan bu Türk varlığına karşı acımasızca bir imha siyaseti izlemişti. O kadar ki bu varlığı anakültürlerinden yoksun bırakmış, onların dünyayla ilgilerini kesmiş, isim ve alfabelerini bile Ruslaştırmıştır.

XVIII neî Yüzyılda İngiltere :

Bu yüzyıl içinde İngiltere Avrupa devletleri ve dünya içinde Demokrasi kurallarına geçmede öncülük etmiştir. Bütün Avrupa'da mutlakiyetle idare edilen ve merkezi devlet otoritesine doğru kuvvetli bir cereyan mevcut olduğu halde, İngiltere'yi idare edenler Parlametoyu ve nazırları, yönetimde serbest bırakmışlardı. Bu yüzyılın sonunda Jorj III. zamanındaysa parlementerizm daha da gelişmişti. Demokrasinin vazgeçilmez öğeleri olan partiler bile, daha o zaman ilk olarak İngiltere'de teşekkül etmişti. Özellikle bu

evrede İngilterede Başbakan olarak iktidar olan baba; oğul iki Pitt'ler bu yüzyıl içinde ülkelerinin çıkarlarını çok iyi korumuştur. "Böl ve Yönet" diye bilinen İngiliz siyaseti bu iki İngiliz devlet adamının daha o zaman ortaya attığı bir siyasi ilkeydi. Avrupada çıkan bütün anlaşmazlıklardan yararlanarak, hatta bazan bu anlaşmazlıkları körükleyerek İngiltere'nin çıkarlarının korunmasını bu iki lider çok iyi uygulamıştı. Bu yüzyılda İspanya ve İsveç eski ihtişamlarını yitirmişlerdi. Lehistan da bu yüzyılda Rusya ve Avusturya tarafından bölüşülmüştü. Bütün Avrupa devletleri bu insafsızca paylaşma sırasında seslerini çıkarmamışlardı. Yalnız Osmanlı Devleti zayıf olmasına karşın bu bölüşmeye engel olmak için Rusya ve Avusturya'ya harp açıtıysa da neticede yenilerek bu bölüşmeye engel olamadı.

2. İç Siyasi Durum :

Bu evrede Osmanlı İmparatorluğu çöküş devrini yaşıyordu. Gerçi Padişah Selim III., ondan önceki Padişah olan amcası Abdülhamit I.'e nazaran çok genç ve oldukça iyi yetişmiş bir hükümdardı. Fakat Osmanlı İmparatorluğunun bu sırada Rusya ve Avusturyayla arası hiç iyi değildi. Bu iki devlete karşı kısa bir süre önce 1787 de harp açılmıştı. İşte bu harpte yenik düşen Osmanlı İmparatorluğunun iç siyasi durumu özetle şöyleydi :

a. Mısır'da Durum :

Osmanlı İmparatorluğunun en önemli vilayetlerinden biri olan Mısır'daki Kölemen Beylerinin birbirleriyle olan rekabetleri nedeniyle eskidenberi bu ülkede mücadeleler sürüp gitmekteydi. 1787 Osmanlı - Rus ve Avusturya seferinden önce Kölemen Beyleri devlete karşı isyan etmişlerdi. Bunların uslandırılmaları için Cezayirli Hasan Paşa gönderildi. Hasan Paşa ayaklanmaları bastırdığı sırada Rusyayla harp başlamak üzere olduğundan hemen İstanbul'a çağrıldı. Cezayirli Hasan Paşa Mısır'dan ayrıldıktan sonra Rus Çariçesi Katerina'nın kışkırtmaları ve asileri desteklemeleri sonunda Kölemen Beylerinin nüfuzu tekrar artmaya başladı. Bu Kölemen Beylerinin başkaldırmasında Osmanlı Devletinin nüfuzu ise çok sarsıldı.

Bu sarsılma sonunda, devlet asilere gerekli etkiyi gösteremediği gibi bunları affetmek zorunda bile kalmıştı.

b. Suriye'de Durum :

Padişah Selim III. zamanında Şam Valisi Mehmet Paşa, Sayda Valisi de Cezzar Ahmet Paşaydı. Cezzar Ahmet Paşa bu yörede bağımsız bir beylerbeyi gibi hüküm sürmekteydi. Kendisi Akkâ Kalesini tahkim ederek orada yerleş-

mişti. 1789 yılında Babıali tarafından Emir'ül - Hacığa Cezzar Ahmet Paşanın tayini, onun bölgedeki nüfuzunu büsbütün artırmıştı. Bu vaka- dan sonra Mekke Emiri Şerif Galiple kardeşleri arasında çıkan çatışma nedeniyle, yörenin emni- yet ve asayiş bozulduğundan, Cezzar Ahmet Paşa'ya Sayda Valiliğine ilaveten Şam Valiliği de verildi. Bu suretle paşanın Suriye bölgesin- deki nüfuzu daha da kuvvetlenmiş oldu.

c. Hicaz'da Siyasi Durum :

Hicaz'ın Necid tarafında daha önce meydana çıkan Vehabiler, tıpkı Mısır'daki Kölemen Beyleri gibi, Osmanlı Devletinin dış düşmanlarla uğraşmasından yararlanarak, her gün biraz daha kuvvetlenmişler, nüfuzlarını genişletmeye başlamışlardı. Nitekim bir ara Mekke'yi dahi ele geçirmişlerdi.

d. Anadolu'da Ayanlar ve Valilerin Durumu :

Bu evrede bazı Anadolu vilayetlerinde bulunan vezirler, bulundukları illerde tam anlamıyla halkı ezmışler ve zaman zaman hükümete de başkaldırmışlardır. İmparatorluğun bu iç siyasi durumuna ilaveten bu evrede yapılan savaşlarda da Osmanlı Devletinin yenik düşmesi, köhnemiş koca imparatorluğun ekonomik durumunu da iyice sarsmıştı.

Bu nedenle Osmanlı İmparatorluğu Avusturya ve Rusyayla imzalamak zorunda kaldığı antlaşmalarla, artık Avrupa meselelerinde söz sahibi olamayacağını iyice anlamıştı. Fakat içten içe kabul etmiş olan Osmanlı Devleti dışı karşı hasmetini henüz korumak istiyordu. Bu yüzden harpten geri kalmıyordu. Karlofça Barış Antlaşmasından sonra katıldığı savaşlarda bazen galip bazen yenik düşen Osmanlı Devleti bu harpler sonunda genellikle toprak kayıplarına uğramıştı. Bu süre içinde Türk Milleti büyük ve meşakkatli savaşlara dayanmış, bütün zorluklara göğüs germiş, bu suretle köhnemiş imparatorluğu, iç ve dış düşmanlara karşı savunmuştu. Nitekim mevcudiyetinin idamesini sağlamak, devletin parçalanmasına engel olmak ve Tatar Türklerinin vatanı Kırım gibi yerleri geri almak, için, her türlü tehlikeyi ve kayıpları göze alan Osmanlı Devleti, düşmanlarıyla savaşı duraksamadan sürdürüyordu. Bu dış düşmanlara ilaveten 1789 da Fransız İhtilalinin Avrupa'ya yayıldığı yeni fikir akımları yüzünden, Osmanlı Devletinin bir parçası olan Balkanlardaki çeşitli milletlerin başkaldırmalarıyla da uzun süre uğraşmak zorunda kalmıştı. Dışardan desteklenen bu isyanlar karşısında Osmanlı Devletinin yaptığı çetin mücadeleler sonunda, Türk'ün kanıyla sulanan bu verimli ve güzel topraklar birer birer kayıp edilmiştir.

XVII nci Yüzyılda başlayan ve XVIII nci Yüzyılda devam eden bu çöküntü bu evreden sonra tam anlamıyla taahhuk etmiştir. Gerçi bu çöküntüye engel olmak için daha XVIII nci Yüzyılda Ahmet III., Mahmut I., Mustafa III. ve Selim III. gibi hükümdarlarla bazı devlet adamlarının giriştikleri ıslahat çabaları olumlu bir sonuç vermemiştir. Ancak bu ıslahatlar çöküntüyü geciktirmiştir.

İşte Osmanlı Devletinde bu çöküntü devam ettiği bir sırada, Fransızlar Mısır'a çıkarma yapmıştı. Bu sırada Osmanlı Devleti, Vidin'de başkaldıran Pâzvantoglu (Pazbantoğlu) yla uğraşmaktaydı. Osmanlı Ordusunun bu evrede durumu o kadar kötüydüki bu isyanı bir türlü bastıramıyordu. Osmanlı Devletini meşgul eden yalnız bu olay değildi. Bilindiği üzere Mısır'da Kölemen Beylerinin başkaldırması ve özellikle Hicaz'da Vehabi kabilesinin çıkardığı irticai isyan da Osmanlı Devletinin temeli olan din birliğini kemirmeye başlamıştı. Devlet bu isyanların da hakkından gelemiyordu. Devletin bu isyanları bastırmak için sürdürdüğü çabalar yanında ıslahat hareketlerine XIX ncu Yüzyılda da devam edilmiştir.

3. XVIII nci Yüzyılda Ekonomi, Teknoloji ve Fikir Alanındaki Gelişmeler :

XVIII nci Yüzyılda Osmanlı Devletinin gerilemesine ve zaafına karşılık, Avrupa'da her alanda büyük gelişmeler oldu. Avrupa'nın ticaret alanı dünya ölçüsünde genişledi. "Yedi Sene Muharebesi" sonunda Kanadayı, Luizyanayı, Hindistanı, Fransızlardan alan İngilizler, geniş bir sömürge imparatorluğu kurdular. Bu yerlere ilaveten Kaptan Rook'un Avusturalya ve Yeni Zelanda'yı bulmasıyla İngilizler buralarını da ele geçirdiler. Ancak İngiltere bu yüzyıl içinde bu büyük başarılarına rağmen Amerika Birleşik Devletlerinin bağımsızlığını kabul etmek zorunda kalmıştı.

Yine bu yüzyıl içinde Avrupa'da özellikle Fransa ve İngiltere'de sanayide büyük bir gelişme olmuştu. Bu suretle Avrupa, ilim, fen ve sanat alanında dev adımlarla ilerlemeye başladı. Sanayie paralel fikir alanında da, özgürlük, eşitlik ve hatta din'de mezhep serbestliği gibi yeni akımlar tartışılmaya başlanmıştı.

Önce Fransız düşünürlerinden Montesquieu, Voltaire, Diderot, J. J. Roussou ve benzeri fikir adamları bu akımların öncüleriydiler. Bu devrin düşünürleri ve sanat adamları şair ve edipler otoriter idareye, eşitsizliğe ve bağınazlığa karşı çetin bir mücadele açmışlardı. Bu çabalar kar-

sısında yavaş yavaş halk'ta da bir uyanma olmuş ve özellikle İngiltere'de kamuoyu ilk kez oluşmaya başlamıştı. Yayın araç ve gereçlerinin çoğalması bunların halk tarafından okunması bu fikirlerin kısa sürede yayılmasına amil olmuştu.

Avrupa'nın bu süratli gelişmesine karşı Osmanlı İmparatorluğu ne yazıkki bu olumlu harelalmış ve başarıya ulaşılammıştı. İmparatorluk kete kayıtsız kalmıştı. İlgilenenler ise azınlıkta bunun cezasını bilindiği üzere kısa bir süre sonra çöküp parçalanmasıyla ödedi.

B. FRANSIZ ORDUSUNUN MISIR VE SURIYE SEFERİ AKKÂ KALESİNİN MUHASARASI VE NAPOLYON BONAPART'ın MAĞLUBİYETİ :

1. Mısır Seferi :

Selim III. tahta geçtiği yıl olan 1789 da Fransa İhtilali olmuştu. Selim III. henüz şehzadeyken, Osmanlı İmparatorluğunun yenilik ve reform hareketlerine ihtiyacı olduğunu anlamıştı. Bu nedenle padişah olur olmaz bütün gücünü, Osmanlı Devletini yeniden canlandırmak için idari, mülki, askeri olmak üzere hemen her alanda islahata başlamıştı. Ancak bu sırada Fransız İhtilalinin etkilerinden korkan İngiltere, Avusturya ve Rusya telaşa düşmüşlerdi. Bu bakımdan Türkiye'yi de Fransa'ya karşı yaptıkları müca-

delede yanlarına almak için çalışmışlardı. Halbuki Padişah Selim III. Fransa'nın dostluğuna önem veren, bir tutum içinde büyümüştü. Ayrıca devrin Osmanlı siyaset adamları Fransa ihtilali-ni onun bir iç sorunu olarak görüyor ve onun etkilerinden endişe duymuyordu. Aslında bu hareket tarzının anlamını birazda Avrupa devletleri-nin bu yüzyıl içinde Osmanlı Devletine karşı olumsuz tutumlarında aramak uygun olur. Bu yanlış düşüncenin olumsuz sonuçları, ihtilal ilerledikçe ve özgürlükçü, milliyetçi fikir akımları etrafa yayılıp, Osmanlı Devletini teşkil eden çeşitli milletlerin de bağımsızlık istekleri imparatorluğu sarsmaya başlayınca meydana çıkmıştı.

Fransızların Mısır'ı İstila Projeleri :

Fransızlar, gittikçe kuvvetten düşmekte olan Osmanlı Devletinin bir eyaleti olan Mısır'a, daha XVII nci Yüzyılın sonunda ve özellikle XVIII-nci Yüzyıldan itibaren gözkoymuşlardı. Bunun anakaynağı Hristiyanlığın İslam âlemine karşı daha orta zamanlarda başlattığı mücadelenin bir devamıydı. Ne kadar gelişirse gelişsin Avrupalının kafasında haçlı - hilal düşüncesi bir türlü duruluğa kavuşmamıştır. Diğer taraftan ihtilal sonrası gittikçe kuvvetlenen Fransa'nın müstemleke ihtiyacı ve o sırada şöhretini daha da yayma ve kendi sonsuz iktidarıyla Fransa'nın büyüme ve genişleme politikasını bir birine ekleyen

Napolyon BONAPART'ın dinmeyen hırs ve azmi bu Mısır Seferine neden olmuştı denebilir. Ayrıca bir neden olarak bu sırada Hindistan'a da göz diken Napolyon, burasının fethi için ilk basamak olarak tasarladığı Mısır'ın alınmasıyla hem İngiltere'yi ekonomik yönden zaafa uğratacağını düşünüyor hem de Doğu Akdeniz'de bulunan İngiliz Donanmasını ikmal üslerinden mahrum bırakacağını umuyordu. Bu suretle Osmanlı Devletine de Mısır'daki Fransız hakimiyetini tastik ettireceğine inanıyordu.

Napolyon'un ve dolayısıyla Fransa'nın bu olumsuz davranışına karşı, Osmanlı Devletiyse, 1792 den itibaren Fransa İhtilalinden dolayı bu ülkeye karşı ittifaklar kuran Avusturya, Prusya, İngiltere, Rusya, Hollanda, İspanya, Sardunya ve Napoli devletlerinin giriştikleri bu amansız mücadeleye, daha ziyade geleneksel dostluktan dolayı katılmak istemiyorlardı. Bu devletlerin Osmanlı Devletini zorlamasına karşın, Türk yöneticileri Fransa'ya karşı daima hoşgörü ve mülayim davranıyordu. Hatta o kadar ki Osmanlı Devleti Fransa İhtilalini tanıyan ikinci devlet olmuştı.

Fransa'da bu yakınlığa ve dostluğa karşılık olarak 1892 den itibaren en değerli diplomatlarını İstanbul'a göndererek Osmanlı Devletini Avrupa devletlerine karşı kendi yanında harbe sürüklemeye çalıştı. Bunda başarı sağlayamayan

Fransa 1797 senesi başlarında Napolyon BONAPART vasıtasıyla Venedik Cumhuriyetine son vermiş ve bu harbin sonunda Yedi Yunan Adasıyla Arnavutluk sahilindeki Preveze'yi Parga'yı ilhak ederek Osmanlı Devletiyle komşu olmuştu. İşte bu sırada Fransa Direktuar Hükümeti Dış işleri Bakanı Tallegrand ve Napolyon'un ısrarıyla Mısır'ın işgaline karar vermişti. Ancak Fransız Hükümeti geleneksel dostu Osmanlı Devletine bu düşmanca hareketini nasıl açıklayacaktı. Bu makul soruya Napolyon BONAPART şöyle cevap vermişti. "Fransa Padişaha karşı değil, ona karşı başkaldıran yerli beylere karşı harp ederek, Mısır'ı asi Memlûklerin elinden kurtaracak ve onu meşru sahibi olan Türk Padişahına geri verecektir." Tabii bu gibi gerçek dışı sözler safsatadan ileri bir anlam taşımamaktadır. Napolyon gibi dâhi bir komutanın asıl gayesi, Mısır gibi stratejik önemi her devirde büyük olan bir bölgeyi eline geçirerek ilerde Hindistan'a yapmayı tasarladığı harekât için bir ileri üs olarak kullanmaktır. Ancak Napolyon anavatanından çok uzak olan bu harekât üssünü (Mısır), Akdeniz'deki İngiliz donanmasına ve yakın dostu olan Osmanlı Devletine karşın nasıl alacak ve nasıl koruyabilecekti. İşte bu zor harekâtın askeri ve siyasi bütün mahzurlarına rağmen, sonunda mağlup da olsa, dostunu da kırsa ancak

Napolyon BONAPART gibi olağanüstü durumlardan çekinmeyen bir komutan böyle bir sefere başlayabilirdi.

Harekât hazırlıklarının bütün gizliliğine rağmen Tulon'daki harp hazırlıkları İstanbul'da duyulmuştu. Bu hazırlıklara karşı Paris'teki Türk Elçisinin girişimleri de olumlu bir sonuç vermedi. Osmanlı Hükümeti bu harekâtın nereye tevecüh edeceğini kestiremediğinden, Mora, Kıbrıs ve Girit'e olabileceği düşüncesiyle buralarını takviye etti.

İşte Napolyon, Fransa'nın müstemleke amacını gerçekleştirmek ve kendisinin de parlayan şöhretini pekiştirmek için, irili ufaklı 280 parçadan kurulu bir donanma ve 38.000 kişilik bir orduyla 19 Mayıs 1798 de Akdeniz'e açıldı. BONAPART önce Malta'ya uğrayarak St. Jean şövalyelerinden Malta'yı aldı. Sonra düşünülenin dışında İskenderiye'ye geldi. Geldiği gece Mura-bat bölgesine kuvvetlerini çıkardı. Ertesi gün şafak vaktinde İskenderiye'ye taarruz etti. Bu ara halka yayınladığı bir genelgede, padişahın dostu olarak geldiğini İslâm dinini beğendiğini, halka zulmeden, padişahın emirlerine itaat etmeyen ve Fransa'nın ticaretine zarar veren, asi Kölemenlere karşı savaşaacağını bildirdi. Bundan başka Napolyon halkla ve yöneticilerle temaslarında durmadan "Dünyayla düşman olsam, Türk'lerin dostuyum" sözlerini tekrar ediyordu.

Osmanlı Devleti, Napolyon'un Mısır'a taarruzuna ihtimal vermediğinden bu bölgede savunma önlemleri almamıştı. Bu bakımdan Fransa'nın Mısır'a müdahalesi bir baskın niteliğinde olmuş ve bu taarruz karşısında bölgedeki asi Kölemen Beyleri eğitimden yoksun kuvvetleriyle bu ilerlemeye karşı koymaya çalışmışlardı. Napolyon İskenderiye'den sonra sür'atle Kahire üzerine yürüdü. Yol'da Kölemen kuvvetlerini dağıtarak "Ehramlar Muharebesi" ni kazandı ve Kahireye girdi. BONAPART daha sonra Kölemenlerin bu muharebeden kurtulan kuvvetlerini Selahiye'de ezerek Mısır'a hakim oldu. Bu suretle Bonapart'ın ve Taleyrand'ın marifetiyle Fransa, kendisine yüzyıllarca her türlü yardımları yapmış olan vefalı geleneksel dostu Osmanlı Devletine karşı ihanette bulunmuştu. Fakat bu haince davranış karşısında dahi Osmanlı Devleti, Fransa'ya hemen harp ilan etmedi. Ancak yoğun şekilde bir harp hazırlığına başladı. Sayda Valisi Cezzar Ahmet Paşaya Hac Emirliği, Şam ve Mısır Valiliğiyle Seraskerliği verildi. Ve emrine çok iyi eğitilmiş 800 nizamıcedit askeri gönderildi. Bu önlemlerin alındığı sırada Amiral Nelson komutasındaki bir İngiliz Donanması da Fransız Donanmasını Abukır (Ebuhur) da yakaladı. Yapılan deniz muharebesinde 17 Fransız harp gemisinden 13 ü battı, gerisini esir aldı. Bu suretle Napolyon'un anavatanla irtibatı kesilmişti. Fransızlar, Atlas Okyanusundan sonra Osmanlı-

lara karşı hiyanetlerinin cezası olarak Akdeniz'i de İngilizlere kaptırmıştı. İngilizlerin kazandığı bu zaferden sonra Fransızların yenileceğini iyice anlayan Osmanlı Devleti 25 Eylül 1798 günü resmen harp ilan etti. Bu sırada Fransa'ya karşı, Osmanlı Devletine bir antlaşma öneren İngiliz ve Rusların da bu harbi açtırmada etkisi olduğu düşünülebilir. Çünkü çöküş devrinde olan ve bu sırada iç isyanları dahi bastıramayan bir orduyla Avrupayı titreten Napolyon'a karşı kesin sonuçlu bir zaferin kazanılamayacağını Babiali de çok iyi bilmekteydi. Nitekim bu bilincin etkisiyle Fransa aleyhine yeni bir ittifakın oluşması kısa sürede sonuçlandı. Avusturya, İngiltere ve Rusya bu ittifakın belkemiğiydi. Esasında kendi milli çıkarları nedeniyle bu üç devlet, Akdeniz hakimiyetinin Fransa'nın eline geçmemesi için, Osmanlı Devletiyle sureta dost görünüyordular. Hele Osmanlı - Rus ittifakı bu iki devletin o sırada âdeta geleneksel bir hal almış olan düşmanlığından vazgeçmelerini ifade etmiyordu. Osmanlı Devleti de içinde bulunduğu bu zor durum dolayısıyla bu anlaşmayı kabul etmişti. Nitekim daha antlaşma tasdik edilmeden bir Rus filosu Akdeniz'deki Osmanlı Donanmasıyla işbirliği yapmak gerekçesiyle Büyükdere önüne demirledi. İki donanma birleşerek 7 adayı (Yunan Adaları İyoniyen) Fransızlardan geri aldı. Ayrıca Tepe-delenli Ali Paşa kuvvetleri de Preveze, Parga, Vonıçe gibi kaleleri zaptetti.

2. Napolyon'un Suriye Seferi ve Akkâ Kalindeki Mağlubiyeti (Kroki : 1) :

Napolyon BONAPART, donanmasının büyük kısmını Ebukırda yitirdikten sonra, Fransız kuvvetleri Mısır'da sıkışıp kalmıştı. Osmanlı Devletiyse, İngiliz ve Rusların yaptıkları ittifak teklifleriyle siyaseten de olsa kuvvetli duruma gelmişti. Anavatanla irtibatı kesilen Napolyon'a hiç bir yerden yardım gelme ümidi de kalmamıştı. Bu durumda kuvvetleriyle Mısır'a yerleşmekten ve bölgesinde kuvvetlenmekten başka çaresi yoktu. Bunu sağlayabilmek içinde Mısır'da ve bölgeden emin olmak lazımdı. Mısır'ın askeri yönden emniyetiyse, Suriye'nin elde bulunmasına bağlıydı. Şayet Mısır'la birlikte Suriye'de Napolyonun hakimiyeti altına girmiş olursa bütün Doğu Akdeniz limanlarına sahip olacak, bu limanları İngilizlere kapatabilecekti. Bu suretle ordusu daha iyi beslenecek ve Osmanlı Devletine karşı olan zümreler'le birleşerek kuvvetlenecekti. Buna ilaveten kendisine zarar gelebilecek Osmanlı Devletini, güneyden etkisi altına sokarak, Fransa lehine büyük bir olasılıkla bir barış elde edebilecekti. Bu düşüncelerin etkisiyle Napolyon 10 Şubat 1799 günü Suriye Seferine başladı. Mevcudu 24.000'e inmiş olan ordusundan 21.000 kişilik bir kuvvet ayırarak Suriye üzerine yürüdü. Ayrıca Ebukır Deniz Muharebesinden kurtulan, yedi fırkateyn, altı korvet, üç brik, on şalu-

pe, yedi golet, 17 nakliye gemisi de orduyu takiben kıydan kuzeye doğru yol alıyordu. Bu zayıf Fransız deniz kuvveti Yafa önlerine geldiğinde İngiliz Donanması tarafından yakalanarak Akkâ önüne getirilmiştir. Diğer taraftan Kölemen süvarilerinin ufak tefek taarruzlarına aldırmadan ilerleyen Napolyon BONAPART El'arışı sekiz gün muhasaradan sonra 20 Şubat 1799 da ele geçirdi. Burada Suriye halkına bir genelge dağıtarak asi Kölemenlerle Cezzar Ahmet Paşa için savaştığını, İslâm dininin muhterem ve muazzez olduğunu, cami ve mescitlerin ibadete açık olmalarını, bu hareketin Suriye ahalisi aleyhine olmadığını bildirdi. İleri hareketine devam eden Napolyon 24 Şubat 1799 günü Gazze'yi ve 5 günlük kanlı savaşlar sonunda da Yafa'yı 5 Mart 1799 günü aldı. Yafa'daki çarpışmalarda esir aldığı 4000 askeri idam etmesi ve ayrıca yerli halkın katliama uğraması, bölgede Napolyon ve Fransa aleyhinde genel bir nefretin uyanmasına neden oldu.

Yafa'nın alınmasından sonra Fransız Ordusunda veba hastalığı başgöstermişti. Napolyon aldığı şiddetli önlemlerle bu salgın hastalığını gizlemeye çalıştı. Napolyon Mısır'dan hareketinden 39 gün sonra Suriye'nin son müdafaa kalesi olan AKKA önlerine geldi ve kaleyi muhasara altına aldı. Akkâ Kalesini Cezzar Ahmet Paşa savunuyordu. Esasen Napolyon Bonapart, Mi-

sır'ı işgalinden beri karşılaştığı en çetin rakibin Cezzar Ahmet Paşa olacağını biliyordu .Bu nedenle Bonapart çok önceden Cezzar Ahmet Paşaya mektuplar göndererek o büyük komutanı kendi tarafına çekmeye çalışmıştı. Ancak bu girişiminde başarı sağlayamamıştı. Çünkü Cezzar Ahmet Paşa ilk mektubu getireni huzurundan kovmuştu. Şan ve şöhrete, dolayısıyla herkesten iltifat ve hürmet görmeye alışmış olan Bonapart, bu kez Cezzar Ahmet Paşayı tehdit edici ikinci bir mektup gönderdi. Cezzar Ahmet Paşa bu ikinci mektubu getirenin kafasını kestirmişti. Yafa katliamından sonra bu kez gönül alacak şekilde üçüncü bir mektup gönderen Bonapart bu sefer kendisiyle dost ve düşmanlarıyla düşman olmasını Cezzar Ahmet Paşadan istemiş, yaptığı kötülüklerden fazla iyiliklerde de bulunabileceğini bildirmişti. Cezzar Ahmet Paşa bu mektuba da cevap vermeyerek kalenin savunma tertiplerini daha da kuvvetlendirmişti.

Cezzar Ahmet Paşanın bu savunmasına denizden Osmanlı Donanmasıyla birlikte bir İngiliz Filosu da yardım için Akkâ önlerine gelmişti. Ayrıca Cezzar Ahmet Paşaya İstanbul'dan çok iyi eğitim görmüş bir miktar Nizam-ı Cedit askeri de gönderilmişti. Ancak bu sırada bir yanlışlık olmuş, İstanbul'dan yardım için gönderilen cephane yüklü iki Türk gemisi yanlışlıkla Akkâ diye Yafa'ya yanaşmıştı. Orada bulunan

Fransızlar kaleye Osmanlı Bayrağını çekerek gemileri aldatmışlardı. Bu suretle Cezzar Ahmet Paşaya cephane ile birlikte gönderilen 36.000 altın da iki gemiyle elden çıkmıştı.

Fransızlar bundan sonra bütün güçleriyle Akkâ Kalesine taarruza başladılar. Ancak kaleden gördükleri şiddetli mukavemetten ötürü bir başarı sağlayamadılar. Napolyon bu muharebede silah kuvveti kadar propagandaya da önem veriyordu. Bu maksatla yöredeki Dürzi aşiretlerine ve Lübnan halkına kendisini bir kurtarıcı şeklinde göstermek için üst üste bildirgeler yayıyordu. Fransız askerleri olanca gücü ile taarruzlarına devam ediyordu. Fakat Cezzar Ahmet Paşanın ve Türk askerinin gösterdiği sebat ve metanet karşısında her taarruz hamlesi her seferinde kırılıyordu. Nitekim bir ara Fransız Ordusu Ali Burcu adındaki Kaleyi alıp gün batariken içeriye girmeye bile muvaffak olmuşlardı. Bu kritik durum üzerine Türk askerleri müdafaa da daha şiddetli bir direnme gösterdiler. Özellikle gece muharebesi pek şiddetli olmuştu. Büyük bir ustalıkla mazgal deliklerinden ve yer altından lağım açarak içeri giren Fransız kuvvetleriyle kılıç ve bıçaklarla göğüs göğüse amansızca bir mücadele başlamıştı. Bir aralık baş gösteren tehlikeyi gören Cezzar Ahmet Paşa lağım yakınındaki cephaneyi bizzat ateşlemesiyle kaleye girmiş olan Fransız kuvvet-

lerini havaya uğurdu. Bu suretle Cezzar Ahmet Paşa kale içinde beliren bu ęok önemli tehlikeyi önlemişti. Bu cehennemi ateşten kurtulabilen Fransız kuvvetleri muhasara merdivenlerini de bırakarak geriye ęekilmek zorunda kalmışlardı. Bir ateş humması içinde cereyan eden bu muharebeyi yakından takip eden İngiliz Amirali, Alı Burcunda cereyan eden bu gece muharebesinde bir ara ümitsizliğe kapılıp gemilerini harekete hazır duruma bile getirmişti. İngiliz Amirali kısa bir süre sonra başarılı sonucu duyunca Cezzar Ahmet Paşanın cesaret ve harp bilgisine bir defa hayran kalmıştı. Geğkin yaşına rağmen Cezzar Ahmet Paşanın gösterdiği cesaret akıllara durgunluk verecek nitelikteydi. Azim ve irade timsali olan bu kahramanın gözünü yıldırmak hiç bir şeyle mümkün değildi. Fransız askeri de ęok güzel dğşyordu. Açılan gediklerden şehre giren Fransız askerleriyle boğaz boğaza mücadele ediliyordu. Durmadan yorulmadan mevzileri dolaşan Cezzar Ahmet Paşa hem askerlerine cesaret veriyor; hem de onları gayrete getiriyordu. Sırası geldiğinde bu tecrübeli ve yiğit komutan, bıyıkları yeni terlemiş genę bir asker gibi düşmanla vuruşmaktan geri kalmıyordu. Akkâ'yı zapt ettiği takdirde, tekmil Suriye'nin avcunun içine düşeceğini hesap eden Bonapart ise, olanca gücüyle taarruzlarına aralıksız devam ediyordu. Fakat Avrupa'yı titreten haşmetli Napolyon ve onun ęok iyi eğitilmiş ordusu karşı-

sında bütün heybetiyle yükselen Cezzar Ahmet Paşa ile Türk askeri, şöhreti dünyaya yayılmış, genç ve olağanüstü nitelikli bu Fransız generali- nin hesaplarını alt üst ediyordu. Nitekim 64 gün ve gece Akkâ Kalesi, bu ateşli ve azimli dâhi generale karşı direnmmişti. Nihayet muhasaranın 52 nci günü Rodos Mutasarrıfı Yaşar Kaptan emrindeki 3000 (üçbin) kişilik yeni ve taze bir Nizam-ı Cedit askeriyle Akkâ Kalesinin takviye görmesi, Napolyonun, bu büyük askerin son ümidinin de kırılmasını sağlamıştı. İhtiyat fakat cesaret, azim ve irade örneği olan Cezzar Ahmet Paşanın bu olağanüstü irade ve azmini kıramayacağını anlayan Bonapart, 64 gün süren muhasaradan sonra bir akşam üstü karanlığından yararlanarak çekilmeye başlamıştı. Napolyon çekilirken olağanüstü üzüntü içindeydi. Çünkü Akkâ önünde iki şöhretli generali ve binlerce Fransız askerini kaybetmiş bulunuyordu. Ayrıca bir çok yaralı askerlerin ve ağırlıklarının büyük bir sorun olacak naklin- den de endişe ediyordu. Bunlara ilaveten Mısır'daki yer yer başkaldırmalardan da huzursuzluk duyuyordu. Nitekim bu nedenle Napolyon BONAPART'ın çekilme harekâtı çok zor olmuştu. Sonunda cephanesinin büyük kısmını ve 9 topunu çekilmeden bir gece önce imha etmek zorunda kalmıştı. Napolyon'un Yafa'da yaptığı insanlık dışı katliama karşı büyük ve asil Türk

Ordusu ve onun komutanlarından kahraman Cezzar Ahmet Paşa Fransız esirlerine insanca davranmış ve bu esirleri önce kalenin tamir işlerinde para karşılığı kullanmış, arzu edenleri İstanbul'a göndermiş, bir kısmını da serbest bırakmıştı. Serbest kalan Fransız askerleri bundan böyle Akkâ'da kendi asıl sivil mesleklerini devam ettirmişlerdir.

C. SONUÇ :

Akkâ mağlubiyeti Napolyon Bonapart'ın ilk yenilgisi ve ihtilalin yenilmez Fransız Ordusunun büyük ümitlerinin kırıldığı bir seferdir. Bonapart, bu seferiyle ne Mısır'ı kazanabildi, ne de Akdenizi bir Fransız gölü haline getirebildi. En önemlisi ne İngiltereyi Hindistan'dan çıkarabildi, ne de İngiliz Donanmasını bu sömürge yollarından uzaklaştırabildi.

O zaman Avrupa'yı korkutan Fransa'nın bu başarısız Mısır Seferi, Avrupa'nın genel siyasetinde de büyük bir değişiklik yaptı. Bunlardan en önemlisi o güne kadar Avrupa siyasetinde söz konusu olmayan Akdeniz problemi siyaset sahnesine çıkmış oldu. Ayrıca bu harbe katılan devletlerin siyasetlerinde de, bu seferin önemli etkileri görüldü Nitekim Osmanlı İmparatorluğu, hasmı olan Rusyayla tarihte ilk kez birlikte olarak bir başka düşmana karşı savaşmak zorunda kaldı.

Diğer yandan Mısır seferinin başarısızlığı, İngilizlerin, Doğu sömürge imparatorlukları üzerine bir süredir kâbus gibi çöken Napolyon Bonapart korkusunu ortadan kaldırdı.

Rusya, bu savaşta Türklere yardım etmekle gelecekte Osmanlı İmparatorluğunu himayesi altına almanın ve Akdeniz'e çıkmanın hülyasıyla kendini daha kuvvetli hissetmeye başladı.

Osmanlı İmparatorluğu bu sefer dolayısıyla askeri gücünün takdirin ötesinde ne kadar zayıf olduğunu iyice anladı. Osmanlı Devleti bu güçsüzlüğünü anladığı için bundan sonra "Denge Politikasını" bütün sorunlarıyla kabul etmek zorunda kaldı. Rusya ve İngiltereyle imzaladığı ittifak antlaşmaları bu zorunluğun açık bir belgesidir. Çünkü Napolyon'un Mısır'dan çekilmesiyle Malta'yı ele geçirmiş olan İngiltere bu sefer Mısır'ı ele geçirmek için çaba harcamaya başlamıştı. Bundan başka Ruslar, bu harpte Osmanlı İmparatorluğunun bağlaştığı olarak yedi Yunan adalarında (İyoniyen Adaları) Rumlarla yakından temasa gelme fırsatını bulduğundan, Osmanlı Devletini Balkanlardan atmak için Rumlara milliyetçilik propagandasını aşılyordu. Bu demektir ki Fransa tehlikesi bittiği andan itibaren İngiliz ve Rus tehlikesi başgöstermişti. Ancak Malta'nın İngilizlere geçmesiyle Akdeniz'deki dengenin yeniden bozulması Rusları da tedirgin etmişti.

İtalya'yı tamamen hakimiyeti altına almak isteyen Avusturyayla menfaatları çatıştığından Rusya, dostu olan Avusturya'dan da bu sıra memnun değildi. Bu nedenle Rusya, Avusturya ittifakından ayrıldı. İşte bu anlaşmazlıklardan yararlanmak isteyen Napolyon bu kez Rusyayla anlaşmak istiyordu. Fakat bu sırada Rus Çarı Pol öldürülünce bu proje tahakkuk etmedi. Aksine onun yerine geçen Çar Aleksandr İngiltereyle bir anlaşma yaptı.

İşte görülüyor ki tarih boyunca zayıf devletler daima süper devletlerin iştahını kabartmakta ve hırsını kamçulamaktadır. Ve devletler arasında ebedi dostluk diye bir şey yoktur. Buna karşı savaş azmi ve irade gücü üstün olan komutanlar, kendi emrindeki birlikleri de iyi eğitim görmüşlerse adetleri az da olsa üstün düşmana karşı cesaretle savaşabilmekte ve hatta Akkâ'da büyük komutan Cezzar Ahmet Paşa'nın yaptığı gibi kahramanlıklar gösterip büyük zaferler elde edebilmektedirler. Onun için ordunun eğitim ve disiplini her zaman için yeterli, azim ve iradesi üstün, zafere olan inancı da tam olmalıdır.

İKİNCİ BÖLÜM

A. 1853 -1856 OSMANLI RUS KIRIM HARBİNDE GENEL SİYASİ DURUM :

Fransız İhtilalinin ortaya çıkardığı ve kuvvetlendirdiği milliyetçilik fikirleri Selim III. zamanında ve onun kurduğu Nizam-ı Cedid devrinde devamlı olarak etrafa yayılmaya başladı. Bu akım önceleri Osmanlı Devletini bölmek için siyasi amaçlarla imparatorluğun Hristiyan halkına aşılandı. Napolyon, Mısır'ı almaya karar verince bunun doğuracağı tepkilere karşı önlemler aramaya başladı. Adriyatik Denizindeki yedi ada'ya (İyoniyen) bir süre önce yerleşmesinden yararlanarak, bu yöredeki Rumları, Osmanlı Devletine karşı, tıpkı bir süre sonra Rusların yaptığı gibi Osmanlı Devletine karşı kıskırtmaya başladı. Eşkiya olan bağlı Rumlara silah ve cephane yardımı yaptı. Mısır'ı işgal ettikten sonra da "Mısır Mısırlılarıdır" sloganını ortaya attı. Osmanlı Devletininse, bunlarla uğraşacak takat ve parası yoktu. Çok geniş olan imparatorluk toprakları bir yana, İstanbul'da bile gerekli asayiş ve adil bir idareyi sağlayamıyordu. Bu sırada Rumeli de ayanların (ileri gelenlerin) ve eşkiyanın hakim oldu-

ğu bir dönem yaşıyordu. Diğer taraftan Napolyon ile Rus Çarı, Osmanlı topraklarını paylaştırmak için anlaşmaya çalıştıkları sıralarda Osmanlı Devleti esasen Avusturyahların kıskırtmalariyle başlayan Sırp İsyanlarıyla fiilen parçalanmaya başlamıştı denebilir. Nitekim bu isyanlar sonunda Rusların da yardımlarıyla Sırbistan'da muhtar bir prenslik bile kurulmuştu (1817). Bu suretle Osmanlı Devleti tarihinde ilk kez, Hristiyan bir azınlığın isyanına başeğmiş bulunuyordu.

Sırbistan'dan sonra Fransız ve Rusların kıskırtmalarıyla Rumlar da baş kaldırmaya başladılar. Halbuki Rumların imparatorluk içinde özel bir durumları ve mevkileri vardı. Bu ayrıcalık Rumların Osmanlı Devletinin her tarafına dağılmış olmasından ve devletçe zaman zaman Rumlara verilmiş imtiyazlardan ileri gelmekteydi. Yabancı tarihçilerin de belirttikleri gibi XVIII nci Yüzyılın sonunda ve XIX ncü Yüzyıl başlarında Osmanlı Devletinin köylerinde yaşayan Rum köylüsü, Avrupa köylüsünden daha huzurlu ve daha refah içindeydi. Bu ayrıcalık sayesinde Rum gemileri, Türk Bayrağı altında Akdeniz ticaretinin büyük bir kısmını ellerinde bulunduruyordu. İstanbul'daki Fenerli Rumlara gelince; onlar da Osmanlı Devletinin

Eflâk ve Buğdan voyvodahklarında, Divan-ı Hümayun ve Elçilik tercüme işlerinde görev yapmaları âdeta bir gelenek halindeydi.

Rum Patrikhanesiye; din yönünden özgürdü. Bütün bu olanaklara rağmen yeni çağların başlarında Hümanizma ve Rönesans hareketleriyle birlikte Avrupa'lı aydınlar, Rumlar lehine ve Osmanlılar aleyhine yine de yazılar yazıyorlardı. Osmanlı İmparatorluğunun parçalanmasında çıkarı olan devletlerse Rumların sürdürdüğü bu akımı destekliyorlar ve kendileri için olumlu siyasi sonuçlar bekliyorlardı.

XVIII nci Yüzyılda Osmanlı İmparatorluğunun iki büyük düşmanı vardı. Bunlardan birisi Çar Rusyası diğeri Habsburg Avusturyasıydı. Bu iki imparatorluk Osmanlı Devletini içten çökertmek için ayrı ayrı veya birlikte olarak çok çalıştılar. Yunanlılar arasında milliyetçilik ve bağımsızlık duygularını daha çok bu iki devlet kamçıladı. Rusya'nın Avusturyayla birlikte 1787 yılında Osmanlı İmparatorluğuna açtığı harbin esas gizli nedeni, kendisine bağlı kalacağını umduğu Bizans İmparatorluğunu yeniden ihya etmek gayesini gütmekteydi. İşte bu koşullar altında Rum halkı Fransız, Rus ve Avusturya'nın kışkırtmaları ve Rum aydınlarının Avrupayla teması sonunda, bağımsız ve öz-

gürlük düşüncelerinden iyice etkilenmişlerdi. Bu girişimlerin sonunda yer yer gizli dernekler kurulmaya maksatlı okullar açılmaya ve Yunan davasını üstlenen özel gazeteleriyle, mecmualar yayınlanmaya başladı. İşte bütün bu olaylar Rumların, Osmanlı Devleti aleyhine ayaklanmaları için çok büyük, etken olmuştü. Bu çabalar sonunda kurulmuş olan Etniki-Eterya derneği, Yunan isyanlarını hazırlayan ve yöneten gizli bir örgüt haline gelmişti. Cemiyetin gayesi, Fener'deki Rum Patrikhanesinin yönetiminde, eski Bizans İmparatorluğunu kurmaktı. Bu cemiyetin kuruluşunda Rus Çarının haberi olup Rum asıllı yaverini de bu derneğın yönetimine memur etmişti. Cemiyete girenler maddi ve manevi bütün olanaklarını bu derneğē adarlardı. Bu gizli örgüt ihtilal fikirlerini yaymak için İstanbul'da bir komite kurmuştu. Bundan sonra imparatorluğın hemen her tarafında Etniki - Eterya'nın şubesi kurulmağā başladı. Bunlardan Bükreş, Yaş, Tiriyeşte, Yanya, İzmir ve Sakız en faal olan şubelerdi. Zenginleri talan eden, para toplayan eşkiyalar, tüccarlar, gemiciler başta olmak üzere her Rum, olanağına göre bu şubelere karşılıksız para yatırıyordu. Alınan bu esaslı önlemler sonunda Etniki-Eterya Cemiyeti Rum halkını istediğı anda devlete başkaldıracak duruma getirdi. Ancak bu sırada Rumeli'de bulunan Tepe-

delenli Ali Paşa'dan korkulması ayaklanmayı bir süre erteledi. Fakat az sonra Tepedelenli Ali Paşanın devlete başkaldırması ve devletin bu isyanı bastırmak için kuvvet göndermesi Rumların ayaklanması için bekledikleri fırsatı yaratmıştı. Rumlar bu isyanı önce Mora'da başlatmak istiyorlardı. Fakat siyasi nedenlerle bu hareket Mora'dan önce Rusyayla hudut olan Eflâk, Buğdan'da başlatıldı. Böylelikle bu başkaldırmaya Romenlerle, Sırların ve Bulgarların da katılabileceği hesaplanmıştı. Yapılan hesap yanlıştı. Çünkü Eflâk-Buğdan halkı esasen bir nevi özerkliğe sahipti. Rumlarla aralarında müşterek bir menfaat birliği de yoktu. Ayrıca onları yöneten Rum liderlerinden de memnun değillerdi. Sırlar ve Bulgarlar da Rumlarla birlikte bir ayaklanmaya katılmayı kendileri için uygun görmüyorlardı. Bu nedenlerle Eflâk-Buğdan'daki Rumların başlattığı bu ayaklanma başarılı olamazdı. Ancak Eflâk - Buğdan'daki isyan bastırıldığı sırada Mora'daki Rumlar başkaldırdı. Bu kez bölgedeki bütün Rum halkı bu isyana katıldı. Rum papazları isyanın idaresini ele aldılar. Bu nedenle isyan kısa sürede gelişti. Yöredeki Türk halkı kalelere sığınmak zorunda kaldı. Fakat yardım alamadıklarından kısa sürede bu yerler asilerin eline geçti. Rum asiler ele geçirdikleri şehirlerde buldukları Türkleri öldürerek mallarını yağma ettiler. İş-

te tam bu sırada (1821 - 1824) Rusya, geleneksel emellerini gerçekleştirmenin tam zamanı olduğuna kanaat getirerek Osmanlı Devletinden Rumlar için teminat istedi. Osmanlı Devleti bu isteği hükümlanlık hakkına bir müdahale sayarak reddetti. Rusya elçisini geri çağırıldı. Ancak İngiltere ve Avusturya, Rum asilerine yardım etmenin ihtilal prensiplerini tanımak olacağını ileri sürerek, Rusya'yı uyardılar. Rusya'da esasen bir ihtilalden çekindiğinden ve bağımsız bir Yunanistan yerine kendisine bağlı ve onun himayesinde bir Yunanistan istediğinden kısa sürede asilerden yüz çevirdi. İngiltere ve Avusturya'nın bu uyarısı sonunda Rusya, Osmanlı Devletiyle istemiyerek te olsa bir anlaşma yolunu tuttu. Rum asileri desteksiz kalmasına rağmen eğitimden yoksun yeniçeri ordusunun bir işe yaramaz olduğundan, Mora İsyanı bir türlü bastırılmıyordu. Osmanlı Devleti Mısır Valisi Mehmet Ali Paşa'dan yardım istedi. Mehmet Ali Paşa Girit ve Mora Valiliklerinin kendisine verilmesi vaadi üzerine bu isyanı bastırdı. Fakat tam bu sırada Avrupa devletlerinin işe karışmasıyla yeni bir durum meydana çıktı. Önce Rusya Mehmet Ali Paşanın Girit'e ve Mora'ya yerleşerek doğu Akdeniz'e hakim olmasını kendi milli çıkarlarına aykırı gördü. Avusturya'da aynı görüşü paylaştığından bir süre önce yapılan Bükreş Antlaşmasının uygu-

lama şekline itiraz etti. Sonunda Osmanlı Devleti bu antlaşmayı değiştirerek Rusyayla Akkerman Antlaşmasını bu yeni şekle göre imza etmek zorunda kaldı. Bu yeni antlaşmayla Sırbistan'a bir anayasa hakkı tanınması, Eflâk Buğdan'daki Rum Beyleri yerine çarın muvafakatıyla Romen Beylerinin tayini kabul edilmiş oldu.

Çar bu başarısından sonra İngiltereyle Sen-Petersburg Protokolunu yaptı. Bu protokole göre :

“Yunanistan Osmanlı İmparatorluğuna vergiyle bağlı muhtar bir devlet olacak, bütün Türkler Yunanistan'dan çıkarılacak” şeklindeydi. Bu hüküm bağımsız bir Yunanistan'ın kurulması için atılmış önemli bir adımdı. Ancak Avusturya ve Rusya bu protokolu reddetti. Fransa, kendisine karşı Avrupa'da kurulmuş olan kutsal birliği parçalamak düşüncesiyle bu protokolu kabul etti. Bunun sonunda Londra Antlaşması imzalandı. Bu antlaşmaya göre Osmanlı Devleti bu protokolu kabul ettiği takdirde, Rum asileriyle Osmanlı Devleti arasında bir mütareke yapılacağı ve sonra Yunanistan Devletinin kurulacağı, Osmanlı Devleti bunu kabul etmezse İngiltere, Fransa ve Rusya'nın Rumlara yardım edeceği saptanmıştı. Osmanlı Hükümeti bu protokolu reddetti. Bunun üzeri-

ne bu üç devletin Akdeniz filoları Türk ve Mısır Donanmasının yattığı Navarin'i kuşattılar. Yapılan deniz muharebesinde Türk ve Mısır donanmaları batırıldı. Bu deniz faciası sonunda Mora'daki Türk kuvvetleri çok kötü duruma düştü. Buna paralel olarak Avusturya Başbakanı Meternih ve Rus Çarının Fransa'da doğup Avrupa'yı tehdit eden milliyetçilik ve bağımsızlık fikir akımlarına karşı kurdukları kutsal birlik sistemi de böylelikle yıkılmış oldu. Meternih'in "Navarinle tarihte yeni bir devir başlıyor." demesi işte bundandır. Bu olaydan sonra Osmanlı Devletiyle Fransa İngiltere ve Rusya arasında siyasi münasebetler kesildi. Fransa ve İngiltere Türklerle savaşmak istemiyordu. Nitekim bu iki devlet Mora İsyanının tasfiyesi için çalıştılar. Fransızlar bu maksatla geçici olarak Mora'yı işgal bile etti. Rusya'ya gelince; o bu olayı fırsat bile rek Osmanlı İmparatorluğuna harp açtı. İşte 1828 - 1829 Seferi bu suretle doğdu. Çar Nicola, bu savaşta başka bir amaç gütmeyişini, yalnız Londra'da imzalanmış olan protokolü Türklere kabul ettirmek istediğini, İngiltere, Fransa ve Avusturya'ya bildirdi. Bu nedenle onların taraf-sızlıklarını sağladı. Osmanlı Devletini en elverişsiz zamanında yakalamış olan Ruslar, Batıda Edirne'yi Doğu'da Anapa, Ahıska, Ahılkelek, Kars ve Erzurumu eline geçirdi. İngiltere ve Avusturya bu kolay zaferden endişe duyarak

Rusya'ya baskı yapmaya başladılar. Bu baskının sonunda Rusya, Türklerin barış isteklerini kabule mecbur kalarak, tarihte meşhur olan "Edirne Barış Antlaşması" nı imza etmek zorunda kaldı. Ancak bu antlaşma Osmanlı Devleti için Kaynarcadan sonra imzaladığı en ağır bir antlaşma oldu. Ruslar Batı'da Tuna'yı kontrolleri altına alırken Doğu da da Doğu Anadolu-yu etkisi altına alacak kaleleri elde etmişlerdi. Ayrıca harp tazminatı da devleti çökertecek nitelikteydi. Bundan başka Sırbistan ve Eflâk - Buğdan'a verilen özerklik ,Yunanistan'a sağlanan bağımsızlık, Osmanlı Devletinin parçalanması demekti. Artık bundan sonra Osmanlı İmparatorluğunun içine düştüğü bu durum dolayısıyla yaşayabilmesi için, kendi gücünden çok devletlerarası denge politikasına ihtiyacı vardı. Nitekim Yunan Krallığının kurulmasıyla Akdenizdeki dengenin İngiltere ve Rusya lehine bozulduğunu gören Fransa bu durumdan yararlanarak Cezayir'i işgal etti (12 Haziran 1830). Osmanlı İmparatorluğu o kadar güçsüz idi ki bu işgali ancak protesto etmekle yetindi. Bu acıların dinmediği ve yaraların henüz sarılmadığı bir sırada Mısır Valisi Mehmet Ali Paşa'da devletin bu güçsüzlüğünden yararlanarak isyan etti.

Bu isyan, büyük devletlerce kendi çıkarları doğrultusunda düşünüldü ve Osmanlı Devletinin

bir iç sorunu olarak ele alınmadı. Aksine devletler arası bir mesele haline sokuldu. Londra'da yapılan uluslar arası bir konferansta Mısır'ın özerkliği tanındı. Osmanlı Devletiyle Mehmet Ali Paşa'nın bu nedenle arası iyice açıldı. Çıkan savaşta M. Ali Paşa kuvvetleri kısa sürede Suriye'yi aldı ve Torosları geçerek Konya'ya kadar geldi. Padişaha Mahmut II. haklı olarak endişelendi ve devletin biricik hasmı olan Rusya'yla anlaşmak zorunda kaldı. Bu olay dolayısıyla yapılan Hünkâr İskelesi Antlaşmasıyla Osmanlı Devleti, Rusya'nın kucağına düşmüş oldu. Nitekim bir Rus filosu hemen boğaza geldi ve 15.000 kişilik bir Rus kuvveti de boğazın Anadolu yakasına yerleşti (5 Nisan 1833). Bu durum Fransa ve İngiltere'yi çok etkiledi. M. Ali Paşa'ya yapılan baskı sonunda onunla "Kütahya Barış Antlaşması" imzalandı. Buna göre M. Ali Paşa kuvvetleri Anadolu'yu boşalttı. Ancak Mısır ve Girid'e ilaveten Şam Valiliği kendisine, Cidde Valisi olan oğluna da ayrıca Adana Valiliği verildi. Osmanlı Devleti'nin, yaptığı barışa rağmen M. Ali Paşa'yla arası düzelmiş değildi. Her ikisi de fırsat kolluyorlardı. Nitekim Mısır Valisi devlete verdiği senelik vergisini bir süre sonra ödemedi. Sonrada bir bahane ile bağımsızlığını ilan etti. Mahmut II. Rusya'nın fikrini aldıktan sonra M. Ali'ye savaş açtı (21 Nisan 1839). Ancak savaşın Nizip felaketini göremeden, padişah öl-

dü. Ve bu acıyı tahta çıkan 18 yaşındaki oğlu Abdülmecit tatmış oldu. Bu olaydan bir kaç gün sonra Kaptan-ı Derya Ahmet Paşa da Osmanlı Donanmasını M. Ali Paşa'ya teslim etti.

Tahta yeni çıkan genç ve tecrübesiz padişah bütün bu felaketlere rağmen veziri olan Büyük Mustafa Reşit Paşanın tecrübesinden yararlanarak, XVIII nci Yüzyılın başlarından beri devam eden İslahatın tamamlanması için hazırlanan Gülhane Hattı Hümayununu (Tanzimat-ı Hayriye) okutmak ona nasip oldu.

Bu arada İngiltere, Avusturya, Rusya ve Prusya Osmanlı İmparatorluğunu korumak için Londra'da dörtlü bir anlaşma imzaladılar. Fransa M. Ali Paşa'yı tuttuğu için bu anlaşmaya göre Mısır ve Güney Suriye M. Ali Paşa'ya bırakılacaktı. Paşa bunu kabul etmezse Suriye ve Mısır zorla alınacaktı. Bu karar Fransa'da büyük tepki yaptı. Fakat harekete geçmedi. M. Ali Paşa bu kararı reddetti. Sonunda Türk, İngiliz ve Avusturya donanmaları Beyrut'a asker çıkardı. Limandaki Mısır gemilerini yaktı. Kısa sürede müttefik kuvvetleri Beyrut, Sayda ve Sur şehirlerini ele geçirdi. Mısır Ordusu Suriye'yi boşaltmak zorunda kaldı. Bu suretle yedi yıl süren bu mesele böylelikle kapandı. Ancak bağlaşıkların kararıyla Mısır bundan böyle M. Ali Paşa'nın egemenliğinde tarihi sürecini devam ettirdi.

Bu olay kapanmıştı. Fakat bu sıra Avrupa kaynıyordu. Nitekim İspanya, İtalya, İrlanda, Belçika, Hollanda, Avusturya ve Macaristan'da bir çok ayaklanmalar birbirini takip ediyordu. Bu arada Eflâk - Buğdan'da da isyan başgösterdi. Bu olay üzerine Rusya Eflâk - Buğdan'ın kuzeyini, Osmanlılar da güneyini işgal ettiler. Yapılan anlaşmaya göre Osmanlı Devleti ile Rusya, Eflâk - Buğdan'ı ihtilalci akımlardan ve anarşiden korumak için birleşmişlerdi. Bu hareket sonunda Rusya'nın bu bölgedeki nüfuzu arttı, Osmanlıların egemenliğiye iyice azaldı. Bütün bu olumsuzluklara karşın Osmanlı Devletinin tanzimatla başlayan hareketi olumlu olarak gelişıyordu. Devletler arası ilişkilerde dahi eski pasif politika yerine dinamik bir politika yürütmeye başlamıştı. İşte Kırım Harbi öncesi Osmanlı İmparatorluğunun siyasal durumu böyleydi. Ancak Rusyanın bu gelişmeye karşı teşhisi Osmanlı Devletindeki hastalığın henüz iyileşmediğı ve bu imparatorluğun paylaşılması gerektiğı yolundaydı. İngiltere'yi de bu paylaşmaya sokmak istiyordu. Fakat İngiltere'den red cevabı alınca artık bu mirasa tek başına konmak için planlar hazırladı. İlk iş olarak da hassas bir konu olan Kudüs'teki kutsal yerler problemini ele aldı. Bu sırada bu kutsal yerde meydana gelen anlaşmazlığı bahane eden Rusya 1853 - 1856 savaşını açtı.

B. KARS KALESİ CİVARINDA VE İÇİN- DE CEREYAN EDEN MUHAREBELER :

1853 ve 1854 yıllarında Türk Ordusunun Tuna boylarında ve Kırım'daki başarılarına karşın, Doğu Anadolu Kafkas Cephesinde kesin sonuçlu bir muharebeyi kazanamamış olması bütün dikkati bu cepheye çekmişti. 1855 yılındaysa, ne Kafkasyanın Karadeniz kıyılarındaki Çerkezistan topraklarında yaşayan Çerkezler ne Abazalarda, ne de Dağıstan kahramanı Şamilin kuvvetlerinde bir etkinlik kalmamıştı. Bu nedenle 1855 yılı daha ağır şartlar ve sıkıntılar içinde Anadolu Kafkas Ordusunu beklemekteydi. Çünkü daha iyi eğitim görmüş ve üstün silah araç ve gereçlerle donatılmış Rus kuvvetleriyle, yokluklar içinde yıpranmış Anadolu Kafkas Ordusu bu mücadelede yine yalnız başına bırakılmıştı. Osmanlı Silahlı Kuvvetlerinin en iyi eğitim görmüş seçkin kuvveti, bu sırada Doğuda yıpranmış kuvvetlerin yanında bulunacağı yerde Kırım'da Sivastopol'un düşmesi için bağlaşıklarına yardımla görevlendirilmişti.

1854 yılında Doğu Anadolu Ordusu 120.000 civarındaydı. Bir yıl sonra 70.000 civarına düşmüştü. Muharebede verilen 15.000 zayıyata karşın, 35.000 er hastalıklardan ölmüş veya hastahanelerde işe yaramaz bir durumda bulunuyordu. Bütün bu olumsuzluğa rağmen kahraman

Türk Ordusu bu yıl'da her çareye başvurarak Kars Kalesinin tahkimine hız verdi.

Bu sırada Doğu Anadolu Kafkas Cephesinin Durumu Şöyleydi :

Kars Kalesinde, Müşir Mehmet Vasıf Paşa Ordusu 19 nizamiye taburu, 8 redif taburu, 1 süvari alayı, 80 sahra topu, 8000 kişilik yerel gönüllü milis kuvveti vardı. Ayrıca Erzurum'da 5000 civarında redif ve milis kuvvetinden oluşan bir ihtiyat kuvveti bulunuyordu. Ardahan, Bardız (Gaziler) ve Oltu gibi önemli kavşaklarda toplam 5000 civarında müfrezeler bulunuyordu.

Batum ve Şekvetil kaleleriyle Doğu Karadeniz kıyılarında ise, 15.000 kişilik Batum Ordusu adı altında bağımsız bir kuvvet vardı. Bu kuvvetler bir birinden uzak ayrı harekât alanlarında bağımsız komutanlıklar halindeydiler.

Rus orduları bu savaşta hemen her cephede yenik düştükleri halde, Türk kökenli soydaşlarıyla dolu olan Kafkasya'da yenilgiye uğramak istemiyordu. Kafkasya'da yenik düşerse bu Türk kökenli soydaşlar birer bağımsız devlet olarak yeniden tarih sahnesine çıkmış olacaktı. Ayrıca en münbit ve zengin toprakları orman alanlarıyla kaplı olan Kafkasyanın ekonomik zenginliğini de kaybetmiş olacaktı. Bundan başka stra-

tejik önemi çok büyük olan bu bölgenin sıcak denizlere açılan tarihi kapısı da Rusya'nın elinden çıkmak olasılığı vardı. Böylelikle Rusya hem ekonomik yönden hem de siyasi ve askeri olmak üzere çok büyük kayıplara uğrayabilecekti.

Fransız ve İngiliz Donanmasının Karadeniz'de tamamen egemen olduğu, bağlaşıklık ordularının (Türk - Fransız - İngiliz - Sardunya) Kırım'da yerleştiği, Avusturyanın geçici de olsa Eflâk-Buğdan'a girmiş olduğu bu sırada, Rusların Tuna boyunda, Kırım'da, Karadeniz'de yapabileceği bir gücü artık kalmamıştı. Rus Donanması Azak Denizine hapsedilmiş, Kırımdaki Rus kuvvetleri de çok sıkışık ve zor durumdaydı. Bu nedenle Rus çarı Nicola I. ancak Kafkas Cephesinde serbest kalmıştı. Onun için bu bölgedeki zayıf Türk Ordusunu yenerek, başlattığı harbin amacı olan Türkleri ezmeyi dize getirmeyi hiç olmazsa Kafkasyada başarmış olacak ve muradına kavuşacaktı. Barış masasında da bu zaferi koz olarak kullanacaktı. Rus Çarı düşüncesinde haklıydı. Çünkü bu sırada Kars Ordusu Komutanı elindeki zayıf kuvvetlerin takviyesini istemiş fakat İngiliz - Fransız Harp Meclisi bir türlü bu yardım konusunu olumlu bir şekilde sonuçlandıramamıştı. Neticede İngiliz ve Fransızlar Rumelide ve Kırımdaki Türk kuvvetlerinden ancak bir kısmının Kars Kalesini takviyeye gönülsüz olarak razı olmuşlardı. Ne yazık ki bu kararın

uygulanmasında Bağlaşık Komutanlık kesin bir anlaşmaya varamadığından neticede bu olumlu gözüken karar da hemen yerine getirilememiştir. Bağlaşıklar arasında bu anlaşmazlıklar, bir çekişme içinde devam ettiği bu sırada Dağıstan'daki Şeyh Şamil kuvvetleri de Rus kuvvetleri tarafından Dağıstanın yüksek doruklarına itilmişti. Boş kalan bu Rus kuvvetleri de diğer kuvvetlere katılarak Kars Kalesine taarruz için hazırlıklarını tamamlamıştı. Kafkas Rus Ordu Komutanı nihayet 24 Mayıs 1855 günü Arpaçay'da hududu geçerek Kars doğrultusunda 30.000 piyade, 14.000 süvari, 132 topdan oluşan büyük bir taze kuvvetle ileri harekâta başlamıştı. Ruslar önce keşif kollarını ileri sürerek Küçük Yahni ve Büyük Yahni Tepelerini işgal ettiler. Türk Ordusunun Kars Kalesine kapanmış olduğunu anlayınca 3 Haziran 1855 günü karargâhını Kars'a 8 Km. mesafedeki Mağaracık Köyüne intikal ettirdi. Rus Ordusu Komutanı Muraviev ci varındaki Türk uyruklu Ermenilerden yararlanarak bunları casus olarak kullandı. Bu sayede Kars Kalesi hakkında bir çok yeni ve taze bilgiler elde etti ve kalenin erzakının az olduğunu öğrenince kaleyi mukadderatıyla başbaşa bırakarak uzaktan muhasara altına aldı. Türk Ordusu Komutanı bu durumu yazdığı bir raporda şu şekilde değerlendirdi :

“Ruslar gevşek bir muhasara yaptılar. Artık onların kuvvetli bir taarruza girişmiyeceklerini zannediyorum.

Ancak kendisinin de kaleden çıkıp açık sahrada bir muharebeyi kabul edebilecek bir güçte bulunmadığını ve bundan yararlanan Rusların Erzurum doğrultusunda hareket edebileceklerini” bildirdi. Kars Ordu Komutanı raporunun sonunda asker ve para yardımının ivedi artırılmasını da istedi. Hakikaten Rus Generali 15.000 piyade kuvveti ve 40 topla Kars Kalesini uzaktan muhasara edip geriyle olan ikmal yolunu da emniyete aldıktan sonra, geriye kalan kuvvetleriyle her türlü irtibat ve yardım yolunu kesmek amacıyla Soğanlı hattına Sarıkamış’a doğru ilerledi. Bu sırada Bağlaşık Başkomutanları da Kırım’da bir harp meclisinde tekrar toplanmış bulunuyordu. Burada Kars Kalesine yardım konusu yeniden ele alınmıştı. Fakat Bağlaşık Ordu Başkomutanları bu kez Sivastopolun düşmesine kadar hiç bir Türk erinin Kırım’dan ayrılmasına razı olmamışlardı. Tabii bu karar onlar için normaldi. Kars onların değildi. Karsın düşmesi, Erzurum’un alınması onbinlerce Türk askerinin buralarda ölmesi onları ikinci derecede etkiliyordu. Bu acı, fakat gerçek durum karşısında Kırım’daki Türk Ordusu Komutanı Serdar-ı Ek-

rem Müşir Ömer Paşa dayanamayıp orduyu vekiline bırakara habersizce İstanbul'a geldi. Doğruca Saray'a çıktı. Serdar-ı Ekrem, önce hükümetin askeri konularda aczinden ve ihmalin-den bahsetti. Ayrıca Bağlaşık Başkomutanlarının Türk Ordusunu Kırım'da boşu boşuna tuttuğunu, bu nedenle Doğudaki buhrana el atılamadığını ve bu gidişin memkeleti felakete sürükleyeceğini, Sivastopol'un alınması için fazla zaman yitirildiğini bildirdi.

Bunun üzerine Padişah Kars'ı kurtarmak için Serdar-ı Ekrem Müşir Ömer Paşaya geniş yetki tanıdı. Bütün İstanbul kaynakları Ömer Paşanın emrine verildi. Bu olanaklarla Ömer Paşa kısa bir süre içinde Kars'a yardım için bir kuvvet teşkil etmeyi başardı. Bunların denizden nakli için de 14 vapur, 50 yelkenli gemi hazırladı. Tasarladığı plana göre bu kuvvet önce Sohumkale'ye çıkacak ve oradan Kütaıs - Tiflis genel istikametinde ilerleyerek Rus Ordusunun beslenme ve geri ikmal yollarını keserek Kars Kalesini muhasara eden düşman kuvvetlerini iki ateş arasında bırakacaktı. Bu planı bağlaşık devletlerin İstanbul'daki askeri müşavirleri de uygun bulmuşlardı. Ancak bu planın uygulanması için zaman unsuru Serdar-ı Ekrem Ömer Paşanın aleyhine işlemekteydi. Nitekim varılan anlaşmaya göre Kırım'dan bu harekât için seçilen alaylar ne yazık ki hâlâ Bağlaşık Başkomutan-

lğınca serbest bırakılmamışlardı. Halbuki mevsim sonbahara yaklaşmıştı. Bu mevsimde sonbahar yağmurları başlar ve Kafkasya'da harekât yapmak çok zorlaşırđı. Kaldı ki o günkü koşullarda bu bölgedeki toprak yollar balçık halini alır ve harekât mümkün bile olamazdı. Serdar-ı Ekrem Ömer Paşa Kars Ordu Komutanına bir mektup yazarak 20 gün sonra yardımın yapılması olacağını, bu süre içinde yapılacak taarruzlara dayanmasını bildirdi. Bu haber Kars'a ulaştığında kalenin durumu kritik bir hal almıştı. Özellikle kaledeki hayvanlar açlıktan ölmeye başlamışlardı. Halbuki kaledeki bir çok faaliyetler bu hayvanlara dayanıyordu. Serdar-ı Ekrem Ömer Paşa'nın önerdiği 20 gün bittiği halde beklenen yardım henüz gelmemişti. Kaledeki son erzaklar da bitmek üzereydi.

Bu olağanüstü güç koşulların devam ettiği sırada padişah'tan da kale komutanına gelen bir emirde özetle; "Kahraman ordu mensuplarının ölünceye kadar savaşmalarını ve tarihe mal olacak kanlı savunma yapmalarını istiyor ve yaratılacak kahramanlıkları onlardan hararetle beklemekte olduğunu" bildiriyordu.

İşte bu sırada Sivastopolun düştüğünü ve Serdar-ı Ekrem Müşir Ömer Paşanın işe müdahale edeceğini haber alan Rus Kafkas Ordusu Komutanı, gerisinin tehlikeye düşeceğini düşü-

nerek bir an için büyük bir karamsarlığa düşmüştü. Fakat kısa bir süre sonra kendini toparlayan Rus Generali, kendisini endişeye sürükleyen Türk kuvvetinin henüz harekâta başlamamış olduğunu düşünerek ve durumu yeniden muhakeme ederek kıymetlendirdi. Tecrübeli Rus Komutanı Kars Kalesinin uzun süredir çektiği erzak sıkıntısından bu ordunun esash bir taarruza dayanamayacağını ve kendisinin karamsarlığının yersiz olduğuna karar verdi. Bu yeni karar gereğince geriye çekilmeden vazgeçti. Aksine Rus Ordusu Komutanı bu takviye kuvveti gelmeden ve gerisinin emniyette olduğu bu sırada hemen taarruz etmeye karar verdi. 28/29 Eylül 1855 gece yarısından az sonra üçkolla Kars Kalesine yanaşmaya başladı. Kars Kalesi bütün yokluklara rağmen iyi tahkim edilmişti. Az da olsa henüz bir kısım erzak mevcuttu (Kroki: 2).

Rus kuvvetleri karanlıkta ilerlerken istikamet tayininde hatalar yapmıştı. Bu nedenle zaman kaybetmiş ve taarruza başladığı zaman ortalık iyice aydınlanmıştı. Bu nedenle ümit edilen baskın ve koordineli Rus taarruzu gerçekleşememişti. Türk kuvvetleri daha başlangıçtan itibaren çok uyanık bir halde bulunduğundan bu Rus taarruzu kolaylıkla karşılanmıştı. Taarruz sırasında Rus kuvvetlerinin büyük bir kısmı dik yamaçla kaplı "Yüksek Tabya" önüne düşmüşlerdi.

Bu Rus Tugayı Türk topçusunun öldürücü ateşine maruz kalmış ve çok zayıf vermişti. Çakmak Tabya ve Velipaşa Tabyası arasında kalan Rus kuvvetleriye daha kesin bir yenilgiye uğramışlardı. Özellikle bu taarruz grubunda bulunan bir Rus Alayının mevzilere iyice yaklaşmasına, bile rek göz yumulmuş ve bu bölgede bir yarım daireyi andıran Türk mevziinin içine girince de bir anda üç taraftan açılan ateş çemberiyle Rus kuvvetleri mahv ve perişan olmuştu. Bu taarruz grubunun komutanı olan General Kovalovski de bu cehennemî ateşten kurtulamamış ve muharebe sahasında can vermişti. Perişan olan bu taarruz gruplarını Rus ihtiyat tugayı desteklemek istemişse de onlar da bir şey yapamadan püskürtülmüştü. Bu felaketli duruma düşen Rus kuvvetleri kısa bir süre içinde şaşkın bir hale gelmişlerdi. 8000 ni bulan Rus ölü ve yaralıları karşısında Türklerin zayıfı 1000 civarındaydı. Geri çekilen bu perişan Rus kuvvetleri, bu muharebeye katılamayan bir kısım Rus Kazak süvarilerinin himayesinde Kars'ın çok uzaklarında ancak zorlukla toplanabilmişlerdi. Kars Kalesinin yarı aç müdafileri olan Türkler bu zafer neşesiyle canlanmış, çektikleri ızdıraplar âdetâ bir anda unutulmuştu. Bu muharebede Rus Ordusu o kadar bozguna uğramıştı ki günlerce kendini toparlayamamıştı. Kazanılan bu zafer haberi İstanbul'a geldiğinde halk arasında son derecede

büyük coşku ve sevinç yaratmıştı. O kadar ki bazı hükümet erkânı bile, Türk Ordusunun bu kışı Tiflis'te geçireceğine inanmışlardı. Fakat hakikatta Türk Ordusu için durum Ruslar'dan daha kritikti. Çünkü düşman atlarımızın bir çoğunun açlıktan öldüğünü ve kolera salgınının yapmakta olduğu tahribatı biliyordu. Mevcut olan sınırlı barutun da son müdafaa muharebesinde kullanılmış olduğunu kestiriyordu. Nitekim savunma muharebesinde kazanılan bu parlak zaferin sonucunu almak için Türk kuvvetlerinin hareket yeteneği o kadar azalmıştı ki bozguna uğramış ve perişan bir şekilde çekilmek zorunda kalmış, bu düşmanı takibe bile takatı kalmamıştı. Serdar-ı Ekrem Müşir Ömer Paşa bir an önce yardıma gelmediği takdirde kazanılan bu parlak zafere rağmen Kars Kalesinin ilerde düşmanın eline geçeceği belliydi. İşte Rus Kafkas Ordusu Komutanı General Muravief bu müşkül durumda kaldığı bir sırada Kars Kalesinin harp tarihini değiştiren bir haber almıştı. Aldığı habere göre Sohumkaleye çıkmış olan Ömer Paşa'nın ileri harekâta henüz başlamamış olduğu idi. Zaman ve mekân unsurunu çok iyi değerlendiren General Muravief bozguna uğradığı halde serinkanlılığını koruyarak bir durum muhakemesi yapmış, neticede bu savaşta her tarafta yenilmiş Rus Ordusunun bu cepheye yüzünü güldürecek olan olumlu ve tarihi bir karara varmış.

tı. İşte General Muravief Ömer Paşanın çok uzaklarda bulunmasından ve Kars Kalesindeki Türk Ordusunun da inisiyatifi ele alacak gücü bulunmayışından yararlanarak, kısa sürede yaralarını sardıktan sonra Kars Kalesini yeniden muhasara etmeyi planlamıştı. Bu durumda takviye kuvvetinden ve lojistik desteğinden yoksun bulunan Kars Kalesi, neticesi olumsuz bir savunma şanssızlığı ile karşı karşıya bulunuyordu.

Nitekim her geçen gün hatta her saat Kars müdafilerinin cesaretini kırıyor onları takattan düşürüyordu. Kalede gıda maddeleri iyice azalmış kolera hastalığı epidemi halini almıştı. Nihayet kısa bir süre sonra erzak tamamen bitmiş ve hemen her saat açlıktan ölen kadın ve çocuklar Kars şehrini bir felaketzedeler haline getirmişti. Günler geçtikçe durum daha da kötüye gidiyordu. Ölen hayvanlar topraktan çıkarılıp yenmeğe başlamıştı. Kazanılan zaferden henüz bir ay kadar bir süre geçmesine rağmen bir kısım erler tüfeklerini kullanamayacak kadar zayıflamışlardı ve bitkin hale gelmişlerdi. Eğer Ruslar bu felaketli durumu daha iyi takdir edip değerlendirebilselerdi kaleyi kolaylıkla düşürebilirlerdi. Fakat Rus komutanı bir önceki yenilgiden o kadar ürkmüş ve Türk müdafaasından o kadar korkmuştu ki kaleye bir daha taarruz emri veremedi. Ancak Türk müdafilerinin açlığın-

dan, güçsüzlüğünden ve zamandan yararlanarak muhasara ile yetindi. İşte Kars Kalesindeki Türk Ordusu bu ölüm bekleyişi içinde takattan düşe düşe iyice erimiş ve bir kuvvet olmaktan çoktan çıkmıştı. Kars Kalesi bu haliyle beş ay oniki günlük bir muhasaradan sonra beklenen takviye kuvveti de gelmediğinden Rusların eline bir ölümler şehri olarak kahramanca düşmüştü.

C. KARS KALESİNİ KURTARMAK İÇİN SOHUMA YAPILAN ÇIKARMA VE İNGUR ZAFERİ (Kroki : 3) :

Türk Başkomutanlığı; 1853 den beri yapılan çeşitli muharebelerde vukua gelen zayıftan ve orduda başlayan salgın hastalıklardan dolayı Doğu Anadolu Kafkas Cephesini daha 1854 yılından itibaren takviye etmeyi düşünmüştü. Fakat bilindiği üzere Türkiye'nin bağlaşıkları bu Doğu Harekâtına katılmadıkları gibi, Kırım'da en iyi eğitilmiş ordusu ile onları destekleyen Türk Ordusuna da uzun süre Kars Kalesini takviye etme imkânı vermemişlerdi. Olanak tanıdıkları zaman da ise iş işten geçmişti. Ne yazık ki Türk Hükümeti ve yetkili askeri otoriteler de bu işte zayıf ve mütereddit kalmışlardı. 8 Eylül 1855 de Sivastopol düştükten sonra bağlaşıklar orduları başkomutanlarının ileri sürecekleri mazeretleri de artık kalmamıştı. Ancak mevsim, bun-

dan sonra Kafkasya'da harekâtı güçleştirecek şekilde Türklerin aleyhine dönmekteydi. İşte bundan sonradır ki Bağlaşık Başkomutanlığı Kırım'daki Türk kuvvetlerini bu harekât için serbest bırakmıştı. Müşir Ömer Paşa bu arada yapacağı çıkarma harekâtı için Trabzon, Batum, Redutkale ve Sohumkale'yi ziyaret etmiş ve buralarda yaptığı incelemeler sonunda Sohumkale'ye çıkmaya karar vermişti. Halbuki bu harekâтта geç kalındığına göre, düşman ordusunun gerisini daha kestirme yoldan vurmak icap ederdi. Bu safhada zaman unsuru en önemli faktör olduğuna göre çıkarma bölgesi de Redutkale, Poti ve Şekvetil Kalesi ve civarı olabilirdi. Bu suretle çıkarma kuvvetleri 150 - 200 Km. lik bir yürüyüşten kurtarılmış ve Kars Kalesi belki de düşmeden düşmanın gerisi daha kısa sürede kuşatılmış olabilirdi. Çünkü bilindiği üzere Kars Kalesine bu sıralarda taarruz etmiş olan Rus kuvvetleri yenilmiş ve perişan şekilde kale muhasarasını bırakarak çok gerilere çekilmişti. Bu bozguna uğramış Rus Ordusunun ve komutanının moralini yerine getiren onu bu hale sokan Kars Ordusunun kendisini takip etmeyişi ve Kars'ı takviye için gelen Türk Ordusunun Sohumkale gibi çok uzaklara çıkmış olması ve kısada olsa bir süre bu ordunun hareketsiz kalarak çok kıymetli olan zaman unsurunu harcamasıydı. Ayrıca ileride de görüleceği üzere Ömer

Paşa yakın bir bölgeye çıkmış olsaydı, harekâtı durduran şiddetli mevsim yağmurlarına kalma-
dan Kütaiste olacak veya Tiflis'e doğru yürüyüş
halinde bulunacaktı ki, bu durumda hiç bir Rus
generali, gerisini tehdit eden iyi eğitim görmüş,
muharebe tecrübesi kazanmış olan bu Türk Or-
dusu karşısında Kars Kalesine karşı sürdüğü
muhasarayı göze alamazdı. Gerçi Ömer Paşanın
da bu harekât için karşı karşıya kaldığı çok bü-
yük zorluklar vardı. Bunlardan biri tasarladığı
45.000 kişilik bir kuvveti toplayamamıştı. Bin-
bir zorlukla Sohum 3 Ekim 1855'de çıkarma
yapan 30.000 kişilik kuvvetin de geri ikmalini
sağlayacak yeteri kadar mekkâresi yoktu. Türk
Komutanı bu ve buna benzer eksikliklerin çıkar-
ma yapacağı dost, bölgeden yani Çerkezistanda-
ki Çerkezlerle, Abazalardan toplayabileceğini
hesaplamıştı. Serdar-ı Ekrem Müşir Ömer Pa-
şa bu ve buna benzer iyimser siyasi düşüncelerle
çıkarma yerini bu nedenle Sohumkale olarak
seçmiş bulunuyordu. En sonunda bu kuvvetler-
den oluşturduğu 32 piyade taburu, 1000 süvari,
27 sahra ve 10 dağ topu ile Sohumkaleye çıkan
Ömer Paşa 15 Ekim 1855 gününde ileri harekâ-
ta başlayabildi. Bu kuvvetten 10.000 kişilik bir
kuvveti geri emniyeti ve kıyı kaleleri için bıra-
karak geri kalan 20.000 kişilik piyade, 1000 sü-
vari ve 37 toptan oluşan kuvvetleriyle Ocheme-
hiriye vardı. Müşir Ömer Paşa çıkarma tarihin-

den itibaren 20 günde İngur Nehrine geldi. Serdar-ı Ekrem'in bu gecikmesinden yararlanan Rus generali Bagration bölgedeki dağınık zayıf kuvvetlerini İngur Nehri güneyinde toplamaya ve burasını tahkim etmeye olanak bulmuştu.

Ömer Paşa 6 Kasım 1855 sabahı bu mevzii batıdan kuşatacak şekilde taarruza karar verdi. Bu karar gereğince General İskender, tümeni ile cepheden taarruz ettiği sırada, sıklet merkezindeki diğer kuvvetler de nehrin otlaklarla kapalı bulunan yerlerinden yararlanarak Ruslara görünmeden mevzilere yaklaşmayı sağladı. Tümen, nehri oldukça kolaylıkla geçerek, o bölgede bulunan dört Rus topunu bir anda ele geçirdi. Bölgeyi savunan iki Rus taburu canla başla savaştı. Nitekim bu iki Rus taburunun bütün subayları bu muharebede hayatlarını kaybetmişlerdi. Subaysız kalan taburların geri kalan kısmı zorlukla gerilerindeki ormanlık sahaya perişan bir şekilde kaçtılar. Sıklet merkezindeki başka bir geçit mahallini Ruslar inatla savunuyorlardı. Bu durumu gören Serdar-ı Ekrem Ömer Paşa bu geçit bölgesinden bir saat mesafede keşfettirdiği daha iki geçitten yararlanarak İngur Nehri'ni bu noktalardan geçti. Nehri geçen kuvvetler, vakit yitirmeden direnen Rus kuvvetlerinin yan ve gerilerine düşünce, Rus kuvvetleri dağılarak onlarda mevziin gerisindeki ormana sığındılar. Bozu-

lan Rus kuvvetleri ormanın sık ağaçları arasında ve akşamın alaca karanlığından yararlanarak kendilerini kurtardılar. Bu nedenle yapılan takipte önemli bir etki sağlanamadı. Akşam olurken Serdar-ı Ekrem Ömer Paşa Zugidi şehrini ele geçirdi. Takip hareketinin durması neticesi dağılan Rus kuvvetleri Zugidin 20 - 25 Km. kadar güneydoğusundaki Khobi Suyunun hemen güneyinde yine ormanlık bir bölgede sabaha karşı zorlukla toplanabilmişlerdi. Bu muharebede Ruslar 1200 den fazla ölü, dört top ve yedi kapaklı kaybetmişlerdi; Ayrıca 30 esir alınmıştı. Türkler de 68 şehit, 220 yaralı vermişlerdi. Eğer karanlık ve orman imdada yetişmeseydi Rus kuvvetlerinden hemen hiç kimse kurtulamayacaktı. Taarruz hem baskın şeklinde olmuş, hem de Türk kuvvetleri konsantre bir şekilde planladıkları bu taarruzu hiç duraksatmadan yürütmüşlerdir. Taarruz o kadar çabuk inkişaf etmişti ki İstanbul'dan getirilmiş olan portatif köprü bile kurulmadan nehir geçilmişti. Köprü sonradan ağırlıkların geçirilmesi için kurulmuştu. Serdar-ı Ekrem Ömer Paşanın bu başarısı ne yazık ki bundan sonra zaman kaybı dolayısıyla, bu kadar kolaylıkla devam etmemiş ve Rus kuvvetleri Khobi Suyunun güneyinde, daha sonra Tekhenisdağalı Suyu gerisindeki mevzilerde rahatlıkla toplanabilmişlerdi. Inkurda bozguna uğrayan Rus kuvvetlerinin komutanı, bozulmuş

kuvvetlerini adı geçen yerlerde toplamasına rağmen, birliklerinin ve kendisinin morali o kadar bozulmuştu ki, son mevzileri de tehlikeli bularak Türk kuvvetlerinden çok uzaklarda bulunan Kütaıs'e kadar adım, adım geri çekilmişti. Rus komutanı General Bagration çekilirken bölgedeki ikmal depolarını telaşından ve beceriksizliğinden boşaltmaya bile vakit bulamamış, bu çok kıymetli maddeleri yaktırmıştı.

General Bagration'un bu beceriksizliğini haber alan Kafkas Ordusu Komutanı General Muravief onu görevinden azletmiş ve yerine General Brunneri atamıştı. Serdar-ı Ekrem Müşir Ömer Paşanın bu zaferiyle Ruslar, bütün Çerkezistanı, Abhazayı ve Mingrelia'yı Türklere bırakmıştı. Ne yazık ki bu sırada Kars Kalesi açlıktan hastalıktan düşmüş olduğundan Serdar-ı Ekrem Ömer Paşanın bu zaferi ve Kütaıs yakınlarına kadar ilerlemesi bir işe yaramamıştı. Çünkü mevsim yağmurları bu sıra o kadar şiddetle başlamıştı ki, çamur ve bataklıklar içinde kalan bu güzide Türk Ordusu daha fazla ilerleyememişti. Bir süre sonra karşısında bir kuvvet olmadığı halde kendiliğinden geri çekilmek zorunda bile kalmıştı. Ne acı rastlantıdır ki çekilmeğe başladığı gün Kars Kalesinin düştüğü haberini de almış bulunuyordu.

Sayet bağlaşıklar askeri ve siyasi yünden bu bölge için bu kadar olumsuz davranmasalardı, bu harekât bu kadar geç başlamamış olacak, Kars Kalesi müdafilerinin gösterdikleri olağanüstü kahramanlıklar, fedakârlıklar boşa gitmeyecekti. Asıl önemlisi de Çerkezistan, Abhazistan Türkleri perişan şekilde yurtlarından kopmayacaklar ve Dağıstan Türkleri de özgürlüğünü yitirmeyecekti. Ayrıca Kars Kalesi ve şehri düşmanın eline geçmemiş olacağından, savaş sonunda yapılan Paris Barış Antlaşmasında Türk Rus doğu sınırını siyasi şekli de bambaşka olabilecekti. Nitekim bu sırada barış antlaşmasına razı olan Rusya, her cephede yenik düştüğü halde Kars'ı elinde bulundurduğu için onu koz olarak ileri sürmüş ve neticede Çerkezistan'a, Dağıstan'a tam anlamıyla egemen olmuştu.

D. SONUÇ :

Kırım Savaşı'nın cereyan ettiği 1853-1856 yıllarında Türkiye'nin dış âlemde dostu hemen yok denecek kadar azdı. Var gibi görünenlerin hiç birisi de hakiki dost değildi. Çürümeye yüz tutmuş kof bir imparatorlukta orduya büyük işler ve külfetler düşmekteydi. Türkiye, uzun yıllar arka arkaya yapılan harplerle yorulmuş ve hazinesi de boşalmıştı. Gerçi mayası savaşla

yuğrulan Türk Milleti cenkci bir ruha sahip olup tarihi boyunca fetihten fetihe koşmuş kahraman ordusunun hatıraları onun saf ruhuna işlemiş büyük ve soylu bir ırkın devamıydı.

Ayrıca temiz ve asil bir kan taşıyan atalarının torunları olan o günkü Türklerin de göze çarpan nitelikleri bunlara ilaveten bugünkü Türkler ve bütün büyük milletler gibi gururlu oluşudur. Fakat bir devletin yıkılmaması ve çökmemesi için bu üstün nitelikler dahi yeterli değildir. İşte sağlam ekonomi ve sosyal temellere dayanamayan bir devletin ne kadar büyük ve nitelikli olursa olsun yersiz gururu tarihteki bu gibi felaketlerin başlıca nedeni olmuştur. Aslında, Kırım Harbi öncesi Osmanlı Devleti de gururlu fakat güçlü değildi. Nitekim kendi milli çıkarlarına ait olan işlerde dahi büyük devletlere bağlı ve Avrupada ikinci derecede bir rol oynamak durumundaydı. Viyana Notasını, bu gerçek zayıf durumuna rağmen ,gururuna yediremediğinden ve dostluklara fazla güvenerek kabul etmemiştir. Kırım Harbinde eksik ve güçsüz silahıyla şerefini ve ülkenin mülkî tamamîyetini ordunun gösterdiği olağanüstü cesaretiyle korumuş ise de, bir çok mal ve can kaybına uğrayan Türkiye bu savaşta hazinesini de yitirmişti. O kadar ki bu harp dolayısıyla Türkiye tarihinde ilk kez yaptığı istikraz ile Avrupa'ya borçlan-

mıştı. Daha da kötüsü bu harbe bağlaşıklarla katılmakla binlerce yabancı askerin ve sivilin Türkiye'nin en mahrem yerlerini ve noksanlarını yakından tanınmasına olanak verilmmişti. Siyasetin kaypaklığını bir türlü anlayamayan zamanın Osmanlı yöneticileri bunun acısını önce bu harbin başında aylarca tek başına koca Rus imparatorluğuyla muharebe ederek duymuş ve milletin asil kanı da bu uğurda sarfedilmiştir. Bağlaşıkların bu harbe katılmaktaki umursamaz tutumunu ve uzun süre ayak diretmesini bazı dost muhalifler bile hiyanet olarak nitelemişlerdir. Bu harbin Türk Milletine yaptığı başka bir olumsuz etki de tanzimat ve islahat ile birlikte başlayan Batının dış görüntü ve modasına büsbütün yersiz bir hayranlık ve takdir duygusuna kendisini kaptırmış olmasıdır. Bu suretle Türk Milletinin özellikle bazı yarı aydın kesimi âdeta benliğini yitirerek zamanla çıkarıcı ve bencil bir durum alan Batının bu dış görünüşüne anlamsız bir tutku ile mensup olduğu ve hayranlık duyması icap eden bu büyük milleti, âdeta küçümseyerek güzel geleneklerinden, yoksun hale getirmeye çalışmıştır. Bu durum, iyi eğitilmemiş kesimlerde etkisini göstermiştir. Halbuki üstün nitelikli Türk Milleti bu muharebe süresince geleneksel misafir perverliklerini göstermek için bağlaşıklar komutanlarına, yalılarını boşaltıp buyur ederken, bu

komutanların bazı askerleri, Türk mezarlarına ve saf, tertemiz halkına saygısızca harekette bir sakınca görmemişlerdir. Ayrıca siyasi amaçlarına ve milli çıkarlarına ters düştüğü için Türk takviye kuvvetlerinin Kafkas kıyılarına çıkarılmasına aylarca engel olmuşlardır. Koca İstanbul şehri hastaneleriyle, okulları ve kışlaları ile hükümet binaları bağlaşıklık komutanlıklarının emirlerine bol bol tahsis edildiği sırada Davutpaşa, Harbiye ve Varna gibi kendilerine ayrılan tarihi kışlalar ihmallerinden dolayı yanmış ve büyük kısımları ne yazık ki harap olmuştu. Bu yangının ceremesini ise Türkler çekmişlerdir.

Türk Milleti daha o zaman Avrupa medeniyetinden habersizdi, ve onu, gerçek yönü ile benimsemek istiyorlardı. Fakat onların İstanbul'daki bu uygunsuz hareket tarzlarını medeniyetleriyle bağdaştıramadığından bir süre sonra onları anlamsız, adeta şaşkın bir halde seyrediyordu. Batı medeniyetinin temsilcileri İstanbul'da bu taşkınlıkları yaparken padişah sarayında sessizce oturuyor, hükümet üyeleri ise şekli olarak toplantılarını yapıyor, fakat emir ve direktifler bağlaşıklık elçiliklerinden geliyordu. Türk halkı büyük coşku ile ev sahipliği yaparken Türk askeri de cephelerde kanını akıtıyordu. Bu fedakârlığın karşısında memleketin bir çok yerleri harap olmuş, Türk Milleti gösterdiği misafirperverliğin

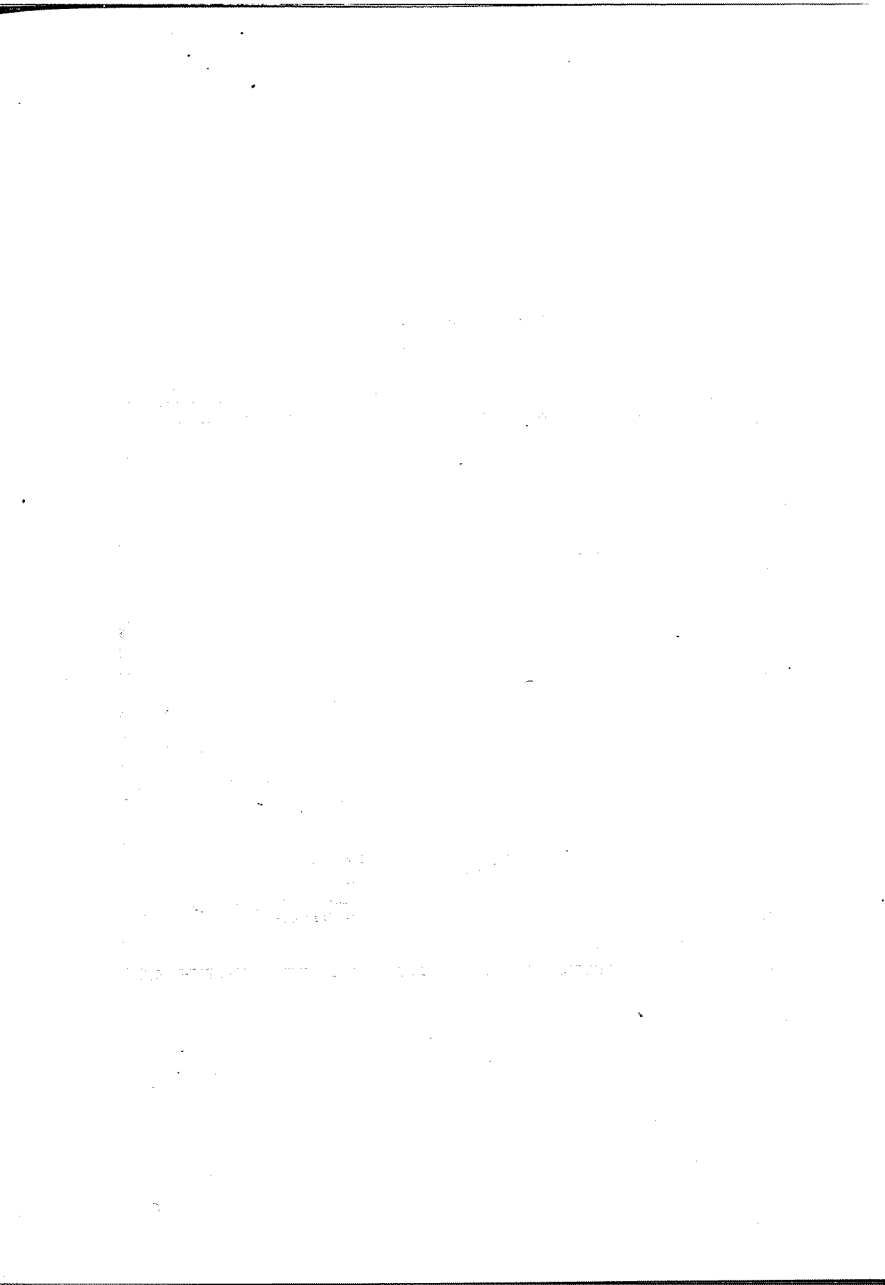
ve büyük devletlerle bu şekilde yaptığı bağlaşmanın acısını ağır bir şekilde çekmiştir. Bu gerçek duruma rağmen bağlaşıklar, Kırım Muharebesinin bütün şerefini kendilerine ayırmışlardır. Bu propagandanın etkisinde kalan tarihçilerin bir kısmı da, Türklerin bu savaşta 120.000 kayıp vermesine karşın, bu asil milletin savaşta katkısını önemsiz olarak değerlendirmede sakınca görmemişlerdir.

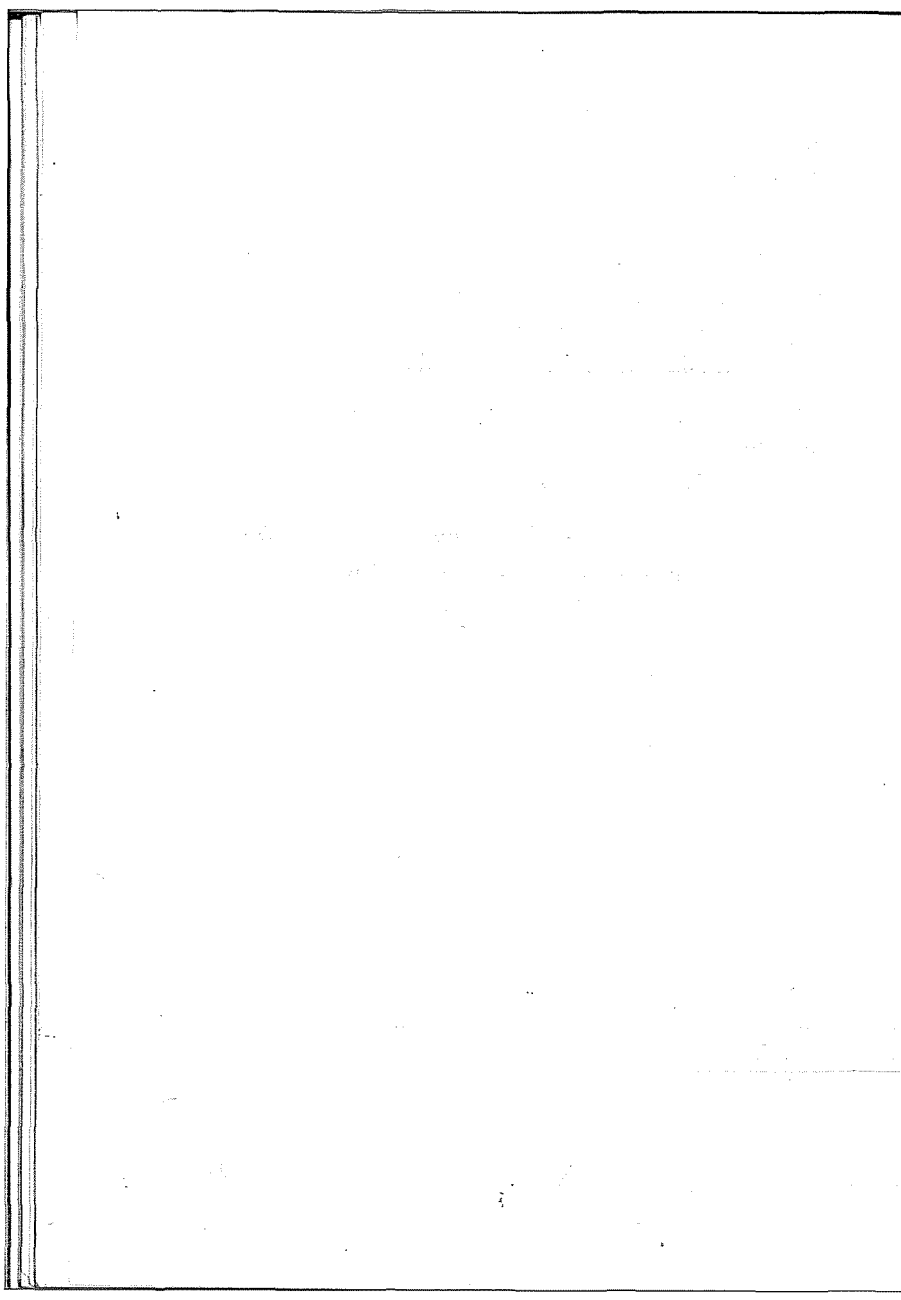
İşte bütün bu olumsuzluklara rağmen kim ne derse desin tarihi gerçek odurki, Türk Milleti ve onun özü olan Türk Ordusu, canından aziz bildiği vatani ve şerefi için her şeyini fedadan çekinmemiş, Tuna boyunda, Kırım'da, Batum'da, Kars'ta, Ingur'da ve diğer muharebelerde olağanüstü kahramanlıklar göstererek, tarihe bir daha adını yazdırmıştır.

YARARLANILAN KAYNAKLAR

1. Ahmet Rasim : **Osmanlı Tarihi** Meydan Yayınlarından Cumhuriyet Gazetesi Basımevi 1966 - 1967.
2. Cevat Paşa, **Cevdet Tarihi** : Cilt II ve VII Osmanlı Matbaası Dersadet 1309.
3. Cezzar Mustafa : **Resimli Tarih Mecmuası** III ncü Cilt, Sayı 35, Kasım 1952, S. 1960 - 1963.
4. Danışman Zuhuri : **Osmanlı İmparatorluğu Tarihi**, Yeni Matbaa, İstanbul 1966..
5. Enver Ziya Karal : **Osmanlı Tarihi** I ncü Cilt, T. T. Kurumu Basımevi, Ankara 1947.
6. **Mufassal Osmanlı Tarihi** : Cilt V, Güven Yayınevi, İstanbul 1962.
7. İbrahim Alaettin Gövsa : **Türk Meşhurları Ansiklopedisi**.
8. **Türkiye Ansiklopedisi** : Cilt I., S. 567.

9. Şahabettin Tekindağ : Yeni Kaynak ve Vesikaların Işığı Altında BONAPART'ın Akkâ Muharebesi İstanbul Ü. Ed. Fak. Tarih D. XV. Cilt, S. 20, 1965.
10. Şahabettin Tekindağ : XVIII nci Yüzyıl-da Akdenizde Rus Donanması ve Cezzar Ahmet Beyin Beyrut Savunması, Belgelerle Türk Tarih D. V. Cilt, 1968.
11. İsmail Hakkı Uzunçarşılı : Bonapart'ın Cezzar Ahmet Paşaya Mektubu, Belleten C. 28 - Sayı, 111, Sayı. 451, 457, 1964.
12. Hikmet Süer : 1853 - 1856 Osmanlı - Rus Kırım Harbi Kafkas Cephesi, As. T. ve Str. E. Bşk. Yayınlarından .

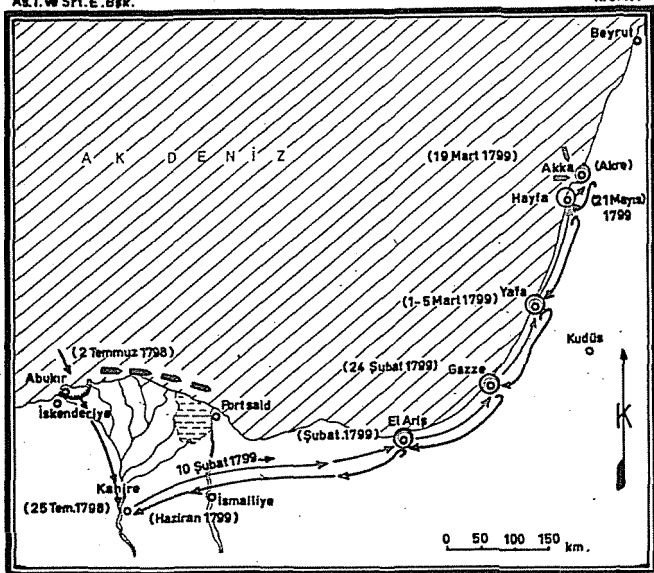
Napolyon Bonapart'ın Suriye Seferi

ve Akkâ Muharebesi

(27 Aralık 1798)

Önkur.
As.T.ve Srf.E.Bşk.

Kroki:1

Osmanlı-Rus Kırım Harbi
Kars Kalesi
(1853-1856)

Gnkur.
As.T.ve Str.E.Bşk.

Kroki :2

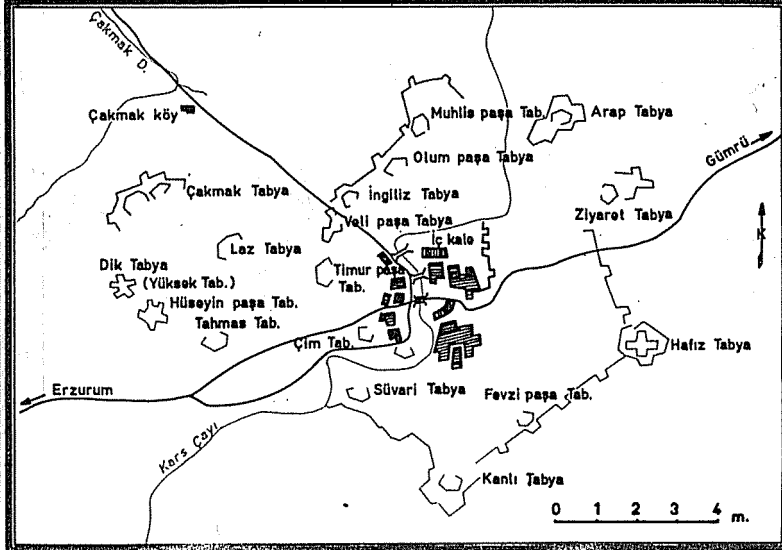
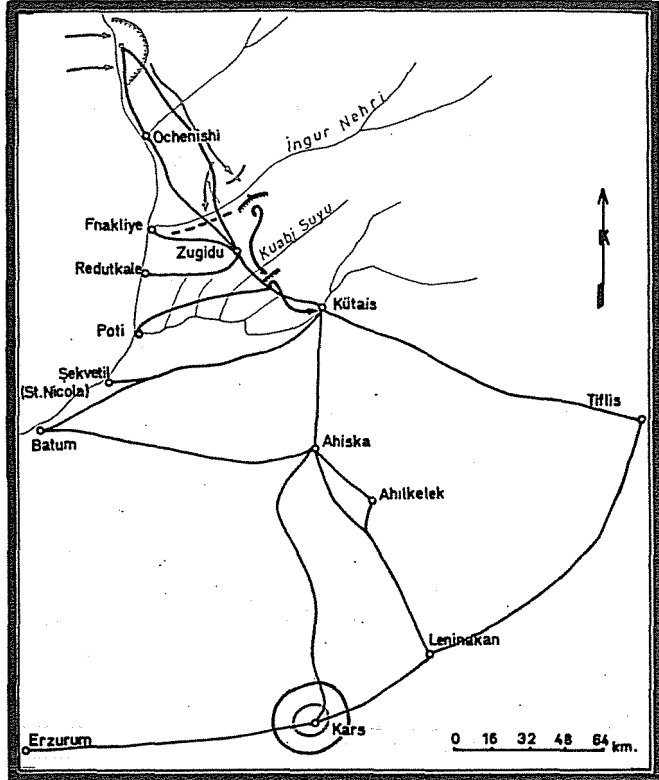

Figure 1

Onkur.
As.T.ve Str.E.Bşk.

Sohumkale Çıkarması Zugur Muharebesi

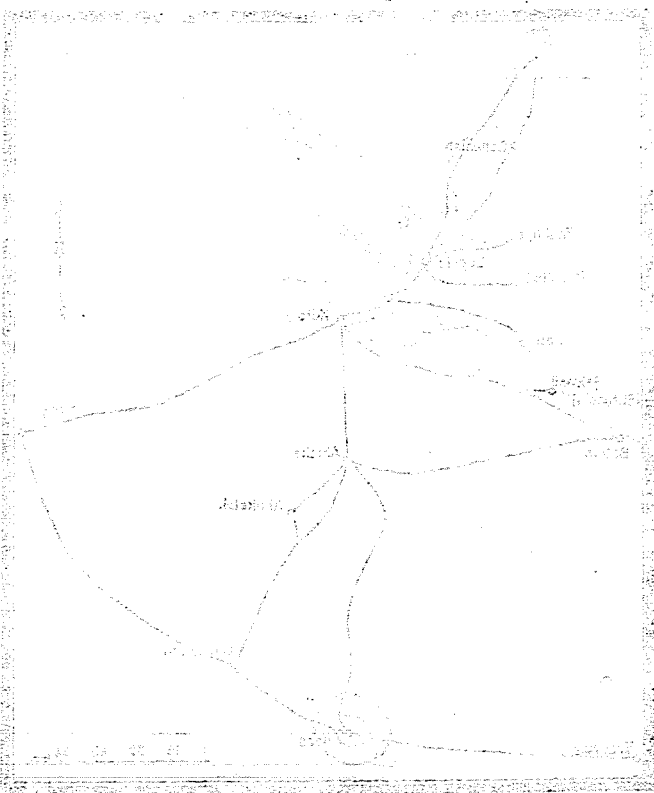
Kroki : 3

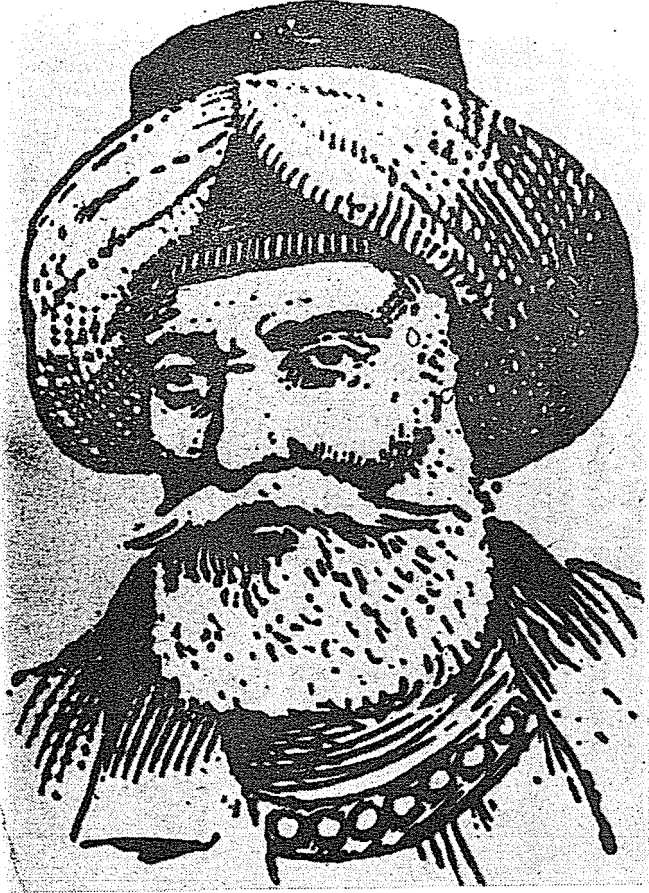
10.11.1941 (10.11.1941)

10.11.1941 (10.11.1941)

10.11.1941 (10.11.1941)

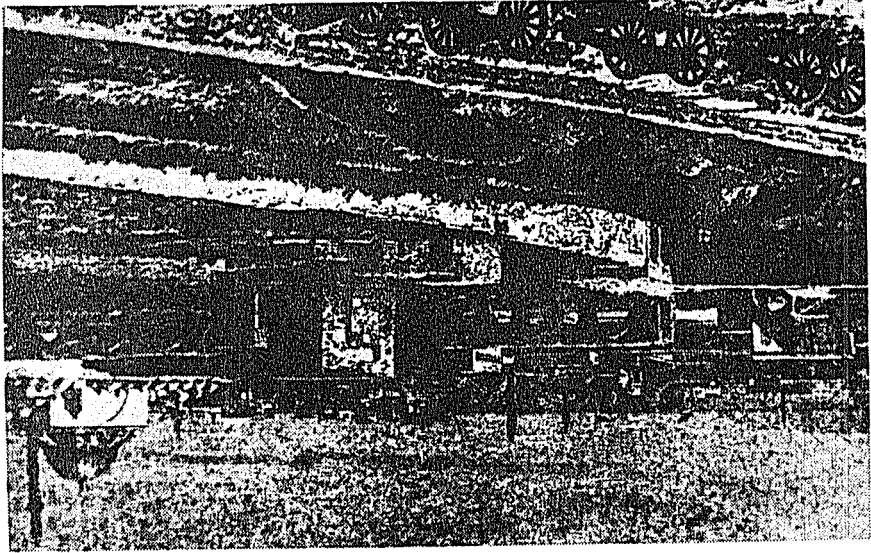

(Resim: 1)

Akkâ Müdafî-i
(CEZZAR AHMET PAŞA)

Osmanlı - Fransa Harbinde
Akkâ Kalesi
1799 - 1802

(Resim: 2)

(ORTA AKKÂ KALESİ)
AKKÂ KALESİ

1853 - 1856
M. L. 1021
1853 - 1856

(Resim: 3)

Serdar-ı Ekrem Müşir ÖMER LÜTFÜ Paşa
Kırım'da, Bağlaşık Ordu Komutanlarıyla bir arada (ortada)
1853-1856